

**T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM İKTİSADI VE FİNANSI ANABİLİM DALI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**GELENEKSEL BANKACILIK VE KATILIM
BANKACILIĞININ DENETİM AÇISINDAN
MUKAYESESİ**

**NURETTİN AYAR
2501161435**

**TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. SERVET BAYINDIR**

İSTANBUL – 2019

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS
TEZ SAVUNMA TUTANAĞI

ÖĞRENCİNİN;

Adı ve Soyadı : NURETTİN AYAR Numarası : 2501161435
Anabilim Dalı /
Anasanat Dalı / Programı : İSLAM İKTİSADI VE FİNANSI Danışmanı : PROF.DR. SERVET BAYINDIR
Tez Savunma Tarihi : 01.07.2019 Saati : 15:00
Tez Başlığı : GELENEKSEL BANKACILIK VE KATILIM BANKACILIĞININ DENETİM
AÇISINDAN MUKAYESESİ

A) DÜZELTME VE RED DURUMLARINDA JÜRİ ÜYELERİNİN ORTAK ÖNERİ VE GÖRÜŞLERİ:

KABUL DÜZELTME RED

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KARAR	ORTAK KANAAT *
1-PROF.DR. SERVET BAYINDIR		KABUL	
2-DOÇ. DR. ABDULLAH DURMUŞ		Kabul	
3-DOÇ.DR. FAZIL KAYIKÇI		KABUL	
YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KARAR	
1-DOÇ.DR. MURAT USTAOĞLU			
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA ÇAKIR			

B) JÜRİ ÜYELERİNİN KİŞİSEL OLUMSUZ ÖNERİ VE GÖRÜŞLERİ: **

JÜRİ ÜYESİ	İMZA	KİŞİSEL GÖRÜŞ
1-PROF.DR. SERVET BAYINDIR		
2-DOÇ. DR. ABDULLAH DURMUŞ		
3-DOÇ.DR. FAZIL KAYIKÇI		
YEDEK JÜRİ ÜYESİ	İMZA	
1-DOÇ. DR. MURAT USTAOĞLU		
2- DR. ÖĞR. ÜYESİ MUSTAFA ÇAKIR		

* Oybirliği durumunda "düzeltme" veya "red" kararı veren jüri üyeleri ittifak ettikleri öneri ve görüşlerini burada kendilerine ayrılan yere yazırlar.
** Oyçokluğu veya oybirliği durumunda "düzeltme" veya "red" kararı veren jüri üyeleri ittifak hali dışında kişisel öneri ve görüşlerini burada kendilerine ayrılan yere yazırlar.
Belirtilecek açıklamalar için ayrılan yerlerin yeterli olmaması durumunda formun arka yüzü veya ek bir kağıt da kullanılabilir.

ÖZ

**GELENEKSEL BANKACILIK VE KATILIM BANKACILIĞININ
DENETİM AÇISINDAN MUKAYESESİ**

NURETTİN AYAR

Bankalar, geçmiş yüzyıllara dayanan, toplumun büyük bir kesimini etkileyen kuruluşlardır. Bankaların kurumsallaşan ve büyüyen yapılarına bağlı olarak faaliyetlerini etkin ve verimli yerine getirmeleri amacıyla denetim ihtiyaçları ortaya çıkmıştır. Türkiye’de bankalar, mevduat bankaları, katılım bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları olarak temelde 3 grupta toplanmışlardır.

Bu çalışmada, faizsizlik prensibiyle hareket eden katılım bankaları ile mevduat bankalarının denetim anlamında mukayese yapılarak, benzer ve farklı yönleri incelenmektedir.

Öncelikle bankacılık sektörü ve denetiminin tanım, unsur ve çeşitlerinin üzerinde durularak, Türkiye’deki katılım bankaları ile mevduat bankalarının denetim anlamında mevzuat düzenlemelerine istinaden benzer ve farklı yönleri iç ve dış denetim perspektifinde karşılaştırmalı olarak bahsedilmiştir. Akabinde dünyada İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin standartları belirleyen kuruluşlara yönelik bilgiler verilerek denetim anlamında yayımlanan standartların üzerinde durulmuştur. Örnek olması amacıyla da Malezya’da İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin oluşturulan model, kapsam ve çalışmaların değerlendirilmesine yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Mevduat Bankaları, Katılım Bankaları, İslami Finans, Denetim.

ABSTRACT
COMPARISON OF CONVENTIONAL BANKS AND
PARTICIPATION BANKS IN TERMS OF AUDIT

NURETTİN AYAR

Banks are centuries- old organizations that have influenced a large part of the society. Depends on the institutionalized and growing structure of banks, audit needs have arisen in order to perform their activities effectively and efficiently. In Turkey, banks are grouped into 3 groups that are commercial banks, participations banks and development and investments banks.

In this study, similarities and differences of commercial banks and interest-free participation banks, in the term of audit are examined by comparing these banks.

Firstly with emphasizing banking sector and definition, elements, types of audit, in terms of internal and external audit similar and different aspects of participation and conventional banks toward legislation has been mentioned in a comparative perspective. Subsequently, information was given about institutions which set standards for auditing compliance with Islamic finance principles in the world and standards published in the sense of audit were stated. In order to serve as an example, evaluation of models, scope and studies on compliance auditing with Islamic financial principles in Malaysia is included.

Key Words: Commercial Banks, Participation Banks, Islamic Finance, Audit

ÖNSÖZ

Denetim, bankacılık sektörünün sağlam temeller üzerinde etkin ve verimli bir şekilde faaliyetlerini yürütmesine olanak sağlayacak en önemli kavramlardan bir tanesidir. Bundan dolayı bankacılık sektöründe denetimle ilgili hem ülkemizde hem de dünyada çeşitli çalışmalar yapılarak standartlar oluşturulmuş ve kanun nezdinde düzenlemelerle denetim zorunlu hale getirilmiştir.

Ülkemizde katılım bankaları olarak anılan, faizsizlik prensibince faaliyetlerini yürüten finans kuruluşları, 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile birlikte banka statüsünde değerlendirmeye tabi tutulmuş ve kamunun da sektöre girmesiyle bankacılık sektöründeki etki alanını genişletmiştir.

Katılım bankalarının İslami finans prensiplere uygun hareket etme zorunluluğu bulunduğundan, bu çalışmamızda Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları ile mevduat bankalarının denetim anlamında mukayesesi yapılarak, dünyada İslami finans prensiplere uygunluk denetimi alanında yapılan çalışmalar ve standartlar incelenmiştir.

Tez çalışmamız süresince, hem konunun belirlenmesi hem de çalışmamız aşamasında görüş ve önerileriyle, çalışmamızın bu aşamalara gelmesinde katkıları bulunan ve desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Servet Bayındır’a, tezin tamamlanma sürecinde tezimi okuyan ve sürece katkı sağlayacak fikirler veren Abdullah Okulu’ya teşekkürlerimi sunarım.

Katılım bankalarının denetim yapısıyla ilgili hazırlanan bu çalışmanın İslami finans sektörüne az da olsa bir katkı sağlaması en içten dileğimdir.

İstanbul, 2019

Nurettin AYAR

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	III
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	V
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Türk Bankacılık Sistemine Genel Bakış ve Denetim Kavramı.....	6
1.1. Banka Tanımı	6
1.2. Türk Bankacılık Sektöründe Banka Türleri	7
1.2.1. Mevduat Bankaları	7
1.2.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	8
1.2.3. Katılım Bankaları	8
1.3. Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Farkları.....	9
1.4. Denetimin İslam Kurumsal Tarihindeki Yeri.....	12
1.5. İslam Tarihinde Denetimin Tarihçesi.....	12
1.5.1. Hisbe Teşkilatı	12
1.5.1.1. Muhtesib ve Görevleri	13
1.6. Genel Anlamda Denetim	15
1.6.1. Denetim Kavramı	15
1.6.2. Denetim Türleri.....	15
1.6.2.1. Konusu Yönünden Denetim	16
1.6.2.1.1. Mali Tablolar Denetimi.....	16
1.6.2.1.2. Uygunluk Denetimi.....	17
1.6.2.1.3. Faaliyet Denetimi	17
1.6.2.2. Denetçi Statüsü Yönünden Denetim.....	17
1.6.2.2.1. İç Denetim.....	17
1.6.2.2.2. Bağımsız Denetim.....	17
1.6.2.2.3. Kamu Denetimi	18
1.6.2.3. Gerçekleştirme Amacına Göre Denetim.....	18

1.6.2.3.1. Zorunlu Denetim	18
1.6.2.3.2. Özel Amaçlı Denetim.....	18
1.6.3. Türkiye’de Denetim Alanında Faaliyet Gösteren Kuruluşlar	18
1.6.3.1. BDDK	18
1.6.3.2. Türkiye İç Denetim Enstitüsü	20

İKİNCİ BÖLÜM

2. Geleneksel Bankalar ve Katılım Bankalarının Denetim Yapısı	21
2.1. Mevduat Bankalarının Denetim Yapısı	21
2.1.1. İç Denetim	22
2.1.1.1. Teftiş Kurulu	26
2.1.1.1.1. Müfettiş ve Görevleri.....	27
2.1.1.2. İç Kontrol	28
2.1.1.2.1. İç Kontrolör ve Görevleri	30
2.1.1.3. Teftiş Kurulu ve İç Kontrol Birimi Arasındaki Farklar.....	30
2.1.2. Bağımsız Denetim (Dış Denetim).....	31
2.1.2.1. Bağımsız Denetçi ve Görevleri.....	33
2.1.3. İç Denetim ve Bağımsız Denetim İlişkisi	34
2.2. Katılım Bankalarının Denetim Yapısı	34
2.2.1. Türkiye’deki Katılım Bankalarının Denetim Yapısı.....	37
2.2.1.1. Katılım Bankalarında İç Denetim	39
2.2.1.2. Bağımsız Denetim (Dış Denetim).....	41
2.3. Katılım Bankalarının Denetimine İlişkin Örnek Olabilecek Yöntemler	44
2.3.1. Örnek A Şubesinde Murabaha İşlemleri Denetimi	45

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İslami Finans Denetimine İlişkin Standartlar ve Malezya Örneği	48
3.1. Dünyada Katılım Bankalarının Denetim Yapısı	48
3.1.1. İç Denetim.....	49
3.1.2. Bağımsız Denetim.....	52
3.2. İslami Finans Prensiplerine Uygunluk Denetimi Alanında Standartları Oluşturan Kuruluşlar	54
3.2.1. AAOIFI	54
3.2.1.1. Üç Numaralı Standart	55
3.2.1.2. Dört Numaralı Standart.....	56

3.2.1.3.	Altı Numaralı Bağımsız Denetim Standardı.....	56
3.2.2.	IFSB	60
3.2.2.1.	On Numaralı Standart	60
3.3.	Malezya Örneği	62
3.3.1.	Denetime İlişkin Oluşturulan Kapsam	66
3.3.1.1.	Planlama ve Dokümantasyon.....	66
3.3.1.2.	İnceleme ve Değerlendirme	67
3.3.1.3.	Raporlama	68
3.3.1.4.	İzleme Faaliyeti.....	68
SONUÇ	.....	70

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: 2018 Aralık Ayı Bankacılık Sektör Bilgileri.....	7
Tablo 2: Türkiye’deki Katılım Bankaları 2017/12 Dönemi Verileri.....	9
Tablo 3: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankaları Arasındaki Farklar.....	11
Tablo 4: Murabaha İşlemine İlişkin Örnek Kontrol Noktaları.....	46
Tablo 5: AAOIFI 6 Numaralı Bağımsız Denetim Standardı.....	57
Tablo 6: İslami Kurumsal Yönetim Standardının İslami Finansal Kuruluşlara Getirmiş Olduğu İlaveler.....	61

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1:	Bankacılıkta Denetimin Sınıflandırılması.....	16
Şekil 2:	Bankacılık Sektörü İç Denetim Sistemi Organizasyon Şeması.....	25
Şekil 3:	Vakıf Katılım Bankası A.Ş. Denetim Yapısına İlişkin Organizasyon Şeması.....	38
Şekil 4:	İslami Finans Prensiplerine Uygunluk Denetimini Gerçekleştiren Dış Denetime İlişkin Süreç Modeli.....	59
Şekil 5:	BNM Tarafından Oluşturulan Kurumsal Yönetim Modeli.....	64

KISALTMALAR LİSTESİ

A.g.e.	:	Adı geçen eser
A.e.	:	Aynı eser
AAOIFI	:	Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions
BDDK	:	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BKK	:	Bakanlar Kurulu Kararnamesi
CBK	:	Central Bank of Kuwait
BNM	:	Bank Negara Malaysia
IFSB	:	Islamic Financial Services Board
TCMB	:	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TİDE	:	Türkiye İç Denetim Enstitüsü
TKBB	:	Türkiye Katılım Bankalar Birliği
TMSF	:	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu

GİRİŞ

Bankalar, toplumda ticari veya kişisel sebeplerle ortaya çıkan ihtiyaçların giderilmesini sağlayan ve toplumun genelini etkileyen finans kuruluşlarıdır. Bankalar, tarih boyunca fon fazlasına sahip olanların fonlarını alarak, ihtiyacı olanlara aktarmış, globalleşen dünyada artan işlem ve müşteri adetlerine bağlı olarak, ekonomilere yön veren, kurumsallaşmış yapılar oluşturmuşlardır.

Bankaların risklerinin yüksek olması ve işlemlerinin karmaşıklığı etkin bir denetim mekanizmasına ihtiyaç duyulmasına neden olmuştur. Bankalarda uygulanan denetimle birlikte, bankaların süreçlerinin daha etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesine, mevzuata ve regülasyonlara uygun hareket edilmesine olanak sağlanmakta, ayrıca denetim sonucunda bankaların şeffaflaşmasıyla birlikte toplum nezdinde bankalara olan güven duygusu oluşturmaktadır.

Türkiye’de bankalar, kalkınma ve yatırım bankaları, mevduat bankaları ve katılım bankaları olarak temelde 3 gruba ayrılmaktadır. Katılım bankaları faizsizlik prensibi gereğince, faaliyetlerini İslami prensiplere uygun bir şekilde hareket etme zorunluluğu bulunduğundan, katılım bankalarında uygulanacak denetimler mevduat bankalarında uygulanan denetimlerden farklılaşmaktadır.

Bu çalışmada, katılım bankalarında gerçekleştirilen denetim ile mevduat bankalarında gerçekleştirilen denetimlerin farklı ve benzer yönleri mukayese edilerek ele alınmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde, Türk bankacılık sektöründen bahsedilerek, Türkiye’de faaliyet gösteren banka türleri ve çalışmanın temelini oluşturan katılım bankaları ile mevduat bankalarının benzer ve farklı yönleri ortaya konulmuştur. Çalışmamızın devamında temas edilecek olan katılım bankalarında denetim kavramının daha detaylı anlaşılması adına, İslam kurumsal tarihinde denetimin ilk örneği olan pazar yerlerinde fiyat, ağırlık vb. konularda toplumun menfaatini gözeterek denetimler gerçekleştiren hisbe teşkilatı ve muhtesib kavramlarına değinilmiştir. Akabinde denetim ve denetim kavramının tanımı yapılarak, denetim

türlerinden bahsedilerek, bankacılık denetiminde iç denetim ve bağımsız denetim kavramları ayrıntılı bir şekilde ele alınacaktır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi konusunda mevduat bankalarından farklılıkları ele alınarak, güncel durumda denetim anlamında mevzuat açısından farklılık bulunup bulunmadığı ve katılım bankalarında hangi denetimlerin yapıldığından bahsedilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise dünyada katılım bankalarında İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi konusunda hem iç denetim hem de bağımsız denetim alanında yapılan çalışmalar, oluşturulan standartlar ve mevduat bankalarından denetimin farklılaştığı konular ele alınarak, Malezya’da İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi konularında yapılan çalışmalar, oluşturulan kapsamlardan örnek olması maksadıyla belirtilmiştir.

Çalışmanın Amaç ve Önemi

80’li yıllarda Özel Finans Kurumu olarak faizsizlik prensibince faaliyetlerini yürüten kuruluşlar, 2005 yılında 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile birlikte Katılım Bankası unvanını alarak, şube ve müşteri ağı ülke geneline yaygın kuruluşlar haline gelmişlerdir.

Katılım bankalarının büyümesi ve kanun nezdinde diğer bankalar ile eşdeğer tutulmasıyla birlikte denetime tabi tutulması zorunlu hale gelmiştir. Katılım bankalarının faaliyetlerini İslami prensiplere uygun olarak yürüttüğüne dair güvence sağlayacak hem toplum hem de paydaşları nezdinde güven duygusu oluşturacak bir denetim yapısına ihtiyaç doğmaktadır. Bu nedenle çalışmamızda Türkiye’de katılım bankalarının İslami finansal prensiplere uygunluk denetimlerini uygulaması durumunda kuruluşlara sağlayacağı faydalar ve dünyada İslami finansal prensiplere uygunluk denetimlerinin nasıl yapıldığı üzerinde durulmuştur.

Yararlanılan Kaynaklar

Çalışmanın ana konusu olan mevduat bankaları ve katılım bankaları hakkındaki bilgiler, aralarındaki farklar ve Türk bankacılık sektörünün güncel durumuna istinaden verilen rakamlara ilişkin bilgi edinilmesinde; BDDK ve TKBB gibi kuruluşların yayınladığı bültenlere, mevzuat düzenlemelerine ve akademik kaynaklara başvurulmuştur. Yararlanılan önemli akademik kaynaklardan 3 tanesi yüksek lisans tezi şeklinde, bir tanesi ise makale formundadır. Bahse konu kaynaklar şunlardır;

- Oğuzhan Yılmaz, **Türkiye’de Bankacılık Sektörü ve Kamu Bankalarının Sektör İçindeki Yeri,**
- İlhami Karahanoğlu, **Türk Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Aktif Karlılığını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi,**
- Rüveyde Ebru Türkmenoğlu, **Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Finansal Yapı,**
- Ferhat Arslan, **Kamunun Katılım Bankacılığına Girmesinin Katılım Bankacılığına Olan Muhtemel Etkileri.**

Denetim kavramının açıklanması kapsamında, denetimin ne olduğu, denetim türleri, bankacılık denetiminde iç ve dış denetim kavramlarının üzerinde durulmuştur. Denetime ilişkin detaylı bilgi verilmesinde, katılım bankaları ile mevduat bankaları arasında denetim anlamındaki farkın detaylı bir şekilde anlaşılması amaçlanmıştır. Bu bölümün anlatılmasında kitap, makale ve tezlerden yararlanılmıştır. Bölümün izahında yararlanılan kaynakların başlıcaları,

- Esra Yılmaz, **Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Bankaların İç Denetim Sistemleri Üzerine Etkileri,**
- Gürdoğan Yurtsever, **Bankacılığımızda İç Kontrol,**
- Zinnet Özge Öztel, **Bağımsız Denetimin İç Denetim Yararlanması,**
- Nilüfer Bayram, **Bankalarda İç Denetimin Yeniden Yapılandırılması,**
- İffet Kesimli, **Türk Bağımsız Denetim Firmalarının Uluslararası Kalite Kontrol Standardı Açısından İncelenmesi.**

Türkiye’de bankacılık denetiminin, kanun nezdinde yapılan düzenlemelere istinaden gerçekleştirildiğinin belirtilmesi adına düzenlenen yönetmelik ve kanunlardan yararlanılmıştır. Bunlar,

- **5411 sayılı Bankacılık Kanunu,**
- **Bankaların İç Sistemleri ve İç Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik,**
- **Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimi Hakkında Yönetmelik.**

Katılım bankalarında denetim kavramını değerlendirmeden önce İslam’da denetimin ilk örneği olan hisbe teşkilatı ve muhtesib kavramlarının bilinmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu minvalde çalışmanın birinci bölümünde öncelikle hisbe teşkilatına ilişkin bilgi verilerek, akabinde katılım bankalarında denetim kavramları değerlendirilmiştir. Bölümde yararlanılan kaynakların başlıcaları aşağıda verilmiştir;

- **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,**
- **Mustafa Hizmetli, Endülüs’te Hisbe Teşkilatı,**
- **Necmeddin Güney, İslami Finansta Şer’i Yönetim Uygulamaları ve Konuyla İlgili Tartışmalara Genel Bir Bakış,**
- **Md. Jahidur Rahman, The Current Perception and Practice of “Shariah Auditing” in Bangladeshi Islamic Banks,**

Katılım bankalarında denetim faaliyetinin detaylandırmak adına Dünya’da konuyla ilgili yapılan çalışmalar, oluşturulan standartlardan bahsedilmesi konunun işleyişine katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir. Bu nedenle konuyla ilgili dünyada yapılan çalışmalar araştırılarak çalışmanın bu bölümünde elde edilen verilere, örneklere yer verilmiştir. Bu bölümde temelde AAOIFI ve IFSB tarafından denetim alanında oluşturulan standartlara yer verilmiştir. Bölümün anlatılmasında kullanılan kaynaklar başlıca şunlardır,

- **AAOIFI, Shari’ah Standarts,**
- **IFSB, Governance Standarts,**
- **Uddin Ahmed Mezbah, External Shariah Audit of Islamic Banks,**

- Dr. Mahmood Ahmed, Maksuda Khatun, **The Compliance with Shariah Governance System of AAOIFI: A Study on Islamic Banks Bangladesh,**
- Zulkarnain Muhamad Sori, Shamster Mohamad, Mohamed Eskandar Shah Mohd Rashid, **Shariah Governance Practices In Malaysian Islamic Financial Institutions**

isimli kaynaklardan yararlanılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. Türk Bankacılık Sistemine Genel Bakış ve Denetim

Kavramı

1.1. Banka Tanımı

İtalyanca banko, sıra ve tezgah anlamlarına gelen “banco” kelimesinden türeyen banka¹, günümüzde para ve sermaye konularına giren her türlü işlemleri gerçekleştiren, işletmelerin ve kişilerin borçlanma ihtiyaçlarını giderip mevduat sahiplerinin ellerindeki atıl paraları değerlendiren bir ekonomik kuruluştur.²

Türk Dil Kurumu ise banka kelimesinin tanımını “faizle para alıp veren, kredi, ıskonto, kambiyo işlemleri yapan, kasalarında para, değerli belge, eşya saklayan ve ticaret, sanayi, ekonomi alanlarında çeşitli etkinliklerde bulunan kuruluş” olarak yapmıştır.³

Bir başka tanıma göre bankalar; halkın belirli bir zaman içerisinde tasarrufları neticesinde biriktirmiş olduğu paraları kabul ederek, bu paraları karını gözeterek ihtiyaç sahiplerine plase eden, ekonomik aktivite içerisindeki ödemelere aracılık eden, çek, senet tahsili gibi çeşitli hizmetler gerçekleştiren işletmelerdir.⁴

Bankalar, ülkelerin finans sektörleri içerisinde önemli bir yer edinerek, para ile dolaylı ya da doğrudan ilgileri bulunan insanların ihtiyaçlarının giderilmesi noktasında vazgeçilmez bir unsur olmuşlardır. Buna istinaden banka kelimesinin anlamını, tasarruf fazlası olan kişilerin tasarruflarını alarak, belirli bir kar/ücret karşılığında toplamış olduğu tasarrufları, tasarruf açığı bulunan kişilere ulaştıran kuruluşlar olarak kısaca özetlemek mümkündür.

---

¹ (Çevrimiçi) <https://www.etimolojiturkce.com/kelime/banka> 06.02.2019

² Ali Erdem Neşeli, “Türk Bankacılık Sisteminde İç Denetim ve İç Kontrol Sistemlerinin Analizi ve Uluslararası Denetim Standartlarına Uyumlaştırılması Kapsamında Bir Değerlendirme: Örnek Bir Uygulama”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010, s.3.

³ (Çevrimiçi) http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=BANKA 06.02.2019

⁴ Oğuzhan Yılmaz, “Türkiye’de Bankacılık Sektörü ve Kamu Bankalarının Sektör İçindeki Yeri”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, s.3.

1.2. Türk Bankacılık Sektöründe Banka Türleri

Türkiye’de finans sektörünün temelini bankacılık sektörü oluşturmaktadır. 2001 krizi sonucunda büyük dalgalanmalar yaşayan Türk bankacılık sektörü, krizin ardından yapılan reformlarla sağlam temellere oturarak, sermaye yapıları güçlü, gelişmiş hizmet ağlarına sahip ve küresel sektörde yaşanan gelişmelere ve regülasyonlara uygun, Türkiye’nin son yıllarda yaşadığı ekonomik büyümeye lokomotif olan bir sektör haline gelmiştir.

Aşağıdaki tabloda Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK) tarafından 2018 Aralık ayına ilişkin yayınlanan Türk bankacılık sektör bilgileri verilmiştir.⁵

Tablo 1: 2018 Aralık Ayı Bankacılık Sektör Bilgileri

	Mevduat Bankaları	Katılım Bankaları	Kalkınma ve Yatırım Bankaları
Banka Sayısı	34	5	13
Şube Sayısı	10,390	1,122	53
Personel Sayısı	186,670	15,654	5,392
Toplam Aktif Büyüklük(Milyon TL)	3,403,002	206,806	257,326
Toplam Net Kar (Milyon TL)	47,326	2,123	4,023

Kaynak: <https://www.bddk.org.tr>

Tabloda yer alan verilerden de anlaşılacağı üzere Türk bankacılık sektöründe bankalar sermayeleri ve faaliyet türlerine ilişkin 3 farklı sınıflandırmaya tabi tutulmuşlardır. Bu sınıflandırma türleri; mevduat bankaları, katılım bankaları ve kalkınma ve yatırım bankalarıdır.

1.2.1. Mevduat Bankaları

5411 sayılı bankacılık kanunu mevduat bankalarının tanımını “Bu Kanuna göre kendi nam ve hesabına mevduat kabul etmek ve kredi kullanırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubeleri” olarak yapmaktadır.⁶

⁵ (Çevrimiçi) <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık> 06.02.2019

⁶ (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf> 06.02.2019

Türk bankacılık sektörünün temel yapı taşı mevduat bankaları oluşturmaktadır. BDDK'nın 2018 Aralık verilerine göre Türk bankacılık sektörünün toplam karının ve aktiflerinin %88'i mevduat bankalarından sağlanmaktadır.⁷

2018 Aralık ayı verilerine göre 3'ü kamusal sermayeli, 9'u özel sermayeli, 21'i yabancı sermayeli ve 1'i tasfiye halinde olmak üzere toplam 34 adet mevduat bankası bulunmaktadır.⁸

1.2.2. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma ve yatırım bankaları, yatırım yapmak isteyen kuruluşlara ve kişilere yatırım ve proje desteği sağlayarak, yapılacak projeler ile ülkenin kalkınmasına ve gelişmesine destek olma amacı güden kuruluşlardır.⁹

5411 sayılı Bankacılık Kanunu kalkınma ve yatırım bankalarını "Bu Kanuna göre mevduat veya katılım fonu kabul etme dışında; kredi kullandırmak esas olmak üzere faaliyet gösteren ve/veya özel kanunlarla kendilerine verilen görevleri yerine getiren kuruluşlar ile yurt dışında kurulu bu nitelikteki kuruluşların Türkiye'deki şubelerini" olarak tanımlamıştır.

Türkiye'de 3 adedi kamusal sermayeli, 6 adedi özel sermayeli ve 4 adedi yabancı sermayeli olmak üzere toplam 13 kalkınma ve yatırım bankası 53 şube ile hizmet vermektedir.¹⁰

1.2.3. Katılım Bankaları

Katılım bankaları, bankaya aktarılan fonların mal ve hizmet alımlarında kullanılarak, bankada gerçekleşen her nakit hareketinin mutlak suretle bir mal ve hizmetin alım satımından ibaret olan ticarete dayanarak gerçekleşmesi gereken, faizsizlik prensibine dayanan bir bankacılık türüdür.¹¹

⁷ (Çevrimiçi) <https://www.bddk.org.tr/BultenAylık> 06.02.2019

⁸ (Çevrimiçi) https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp 06.02.2019

⁹ İlhami Karahanoğlu, "Türk Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Aktif Karlılığını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi", *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Sayı 50, 2017, s. 167-186

¹⁰ (Çevrimiçi) https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp 06.02.2019

¹¹ İsmail Çelik, "Katılım Bankalarında Denetleme Sorunsalı", *Süleyman Demirel Üniversitesi Anka E-Dergi*, Cilt 1: Sayı 1, 2016, s. 29-43.

Bir başka tanıma göre ise katılım bankacılığı, faizsizlik prensiplerine göre çalışan, bu prensiplere uygun her türlü bankacılık faaliyetlerini gerçekleştiren, kar ve zarara katılma esasına göre fon toplayıp bu fonları ticaret, ortaklık ve finansal kiralama vb. yöntemleriyle kullandıran bankacılık modeli olarak tanımlanmıştır.¹²

16.12.1983 yılında Bakanlar Kurulu Kararnamesi (BKK) ile özel finans kurumu olarak kurulan katılım bankaları, 19.10.2005 tarihli 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile birlikte mevduat bankalarıyla kanunen eşit değere sahip tutulmuş, bu kanun neticesinde de Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu'nun denetimine tabii tutulma zorunluluğu getirilmiştir.¹³

Aşağıdaki tabloda 2017 yılsonu verileriyle Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının güncel aktif büyüklükleri, net kar, şube ve personel sayıları verilmiştir.¹⁴

Tablo 2: Türkiye'deki Katılım Bankaları 2017/12 Dönemi Verileri

	Albaraka Türk	Kuveyt Türk	Türkiye Finans	Vakıf Katılım	Ziraat Katılım
Aktif Büyüklük (Milyon TL)	36,229	57,123	39,080	13,210	14,350
Net Kar (Bin TL)	237,093	673,991	375,360	138,132	158,902
Personel Sayısı	3,899	5,749	3,767	724	892
Şube Sayısı	220	399	289	63	63

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr>

1.3. Katılım Bankaları ile Mevduat Bankalarının Farkları

Katılım bankaları ile mevduat bankaları aynı bankacılık sistemi içerisinde faaliyet göstermelerinden dolayı birbirleri arasında benzer yönler bulunmaktadır. Katılım bankaları da mevduat bankaları gibi geniş kitlelerden fon toplamakta, bu

¹² (Çevrimiçi) (<http://www.tkbb.org.tr/Documents/Yonetmelikler/TKBB-Katilim-Bankaciligi-Nedir-Brosur.pdf>) 01.11.2018

¹³ Çelik, a.g.e., s. 35-38.

¹⁴ (Çevrimiçi) <http://www.tkbb.org.tr/mukayeseli-tablolar> 20.11.2018

fonlara ihtiyacı olan çok sayıda kişi ve kuruluşa faizsizlik prensibi doğrultusunda fon kullandırmaktadır.¹⁵

Katılım bankaları ile mevduat bankaları temelde iki alanda farklılaşmaktadır. Bunlardan birincisi fon toplama yöntemi, ikincisi ise finansman kullanım yöntemidir. Katılım bankaları müşterilerinden topladığı fonları, özel cari hesap ve katılım fonu hesaplarında, mevduat bankaları ise müşterilerinden topladıkları fonları, cari mevduat ve vadeli mevduat hesaplarında değerlendirmektedir. Katılım bankacılığında temel ilke finansman yöntemi olarak toplanan fonların gerçek bir ticarete dayandırılarak müşterilerine kullandırılmasıdır. Mevduat bankaları ise topladığı mevduatı kredi olarak müşterilerine verirler.¹⁶

Diğer bir taraftan mevduat bankaları borçlanma aracı olarak tahvil, bono gibi sermaye piyasası araçlarını kullanmaktadır. Katılım bankaları faizsizlik prensibi gereği piyasaya tahvil veya bono ihracında bulunamamaktadır. Bu nedenle katılım bankaları cari ve katılma hesapları dışındaki fon ihtiyaçlarını faizsiz finansman aracı olarak üretilen, sertifikayı elinde bulunduran kişilere, sertifikanın temsil ettiği mal veya hak üzerindeki paya eşdeğer ortaklık hakkı veren ve bu ortaklık hakkına bağlı olarak karpayı elde edilmesine imkan tanıyan kira sertifikası ihracında bulunarak gidermektedir.¹⁷

Mevduat bankaları müşterilerine kredi kullandırarak finansman desteği vermekte ve müşterilerinin nakit ihtiyaçlarını gidermektedir. Katılım bankaları ise çalışma prensipleri doğrultusunda, kar/zarar ortaklığı olan müşareke, karşılıklı güvene dayalı bir sözleşme olan, alış fiyatı belli bir malın üzerine karını ekleyerek müşteriye

---

¹⁵ Rüyeyde Ebru Türkmenoğlu, “**Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Finansal Yapı**”, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2017, s. 42-48.

¹⁶ Ahmet Akhan, “**Katılım Bankaları İle Mevduat Bankaları’nın Müşteri Odaklılıklarının Karşılaştırılması**”, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2010, s. 26-27.

¹⁷ Kerem Doğan Ergeç, “**Türk Bankacılık Sisteminde Etkinlik ve 2008 Küresel Finansal Krizi: Katılım Bankacılığının Geleneksel Bankacılık ile Karşılaştırmalı Analizi**”, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2018, s. 4-7.

satılması anlamına gelen murabaha gibi faizsiz finansman ürünleriyle müşterilerinin fon ihtiyaçlarını gidermektedir.¹⁸

Aşağıdaki tabloda katılım bankaları ile mevduat bankaları arasındaki farklar özetlenmiş bir şekilde verilmiştir.¹⁹

Tablo 3: Katılım Bankaları ile Mevduat Bankaları Arasındaki Farklar

Kriter	Katılım Bankaları	Mevduat Bankaları
Fon Toplama ²⁰	Özel cari hesap ve katılma hesaplarıyla fona sahip olan kişilerden fon toplamaktadırlar	Ticari hesap ve mevduat hesaplarıyla mudilerden önceden belirledikleri faiz oranıyla kendilerine kaynak oluşturmaktadırlar.
Finansman	Murabaha gibi varlığa dayalı finansman ile fon kullanırlar.	Mevduat bankaları tarafından kullanılan kredilerin herhangi bir varlığa dayandırılma zorunluluğu yoktur.
Kar/Zarar	Toplanan fonlar ile açılan katılma hesaplarında vade başlangıcında elde edilecek getiri belirli değildir.	Toplanan mevduat ile açılan vadeli hesaplarda vade başlangıcında müşterinin elde edeceği getiri belirli ve sabittir.
Anapara Garantisi	Anapara garantisi yoktur. Kar/zarar prensibine göre işlemler yapılmaktadır.	Anapara garantisi bulunmaktadır. Sistem bu şekilde kurgulanmıştır.
Müşteriler İle İlişkiler	Katılım bankaları müşterileri ile ortaklık ilişkisi kurmaktadır.	Mevduat bankalarında müşteriler ile olan yakınlık alacaklı ve borçlu şeklindedir.
Hazine	Swap, opsiyon gibi vadeli işlemleri gerçekleştiremezler.	Mevduat olmadığı takdirde hazine ürünleriyle ilgili herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır.

Kaynak: Tuhan, Ahmet “**Katılım Bankacılığı ve Türkiye Uygulamaları**”, Yüksek Lisans Tezi, Şeyh Edebalı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik, 2014, s. 80.

¹⁸ Ferhat Arslan, “**Kamunun Katılım Bankacılığına Girmesinin Katılım Bankacılığına Olan Muhtemel Etkileri**”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018, s. 20-24.

¹⁹ Ahmet Tuhan, “**Katılım Bankacılığı ve Türkiye Uygulamaları**”, Yüksek Lisans Tezi, Şeyh Edebalı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik, 2014, s. 80.

²⁰ Abitir Özulucan, Ali Deran, “**Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması**”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:6 Sayı:11, 2009, s.85-108

1.4. Denetimin İslam Kurumsal Tarihindeki Yeri

Katılım bankaları ile mevduat bankalarının denetim süreçlerine ilişkin bilgi vermeden önce, İslam kurumsal tarihinde denetimi ve denetime ilişkin ilk örneklerini anlamının konunun işleyişine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu nedenle İslam'ın ilk yıllarından itibaren pazar yerlerinde gerçekleştirdiği denetimlerle hak ve adaleti sağlayan, kişilerin ahlaki durumlarını denetleyen ve suç unsurunun tespitinin akabinde yerinde cezai hükümde bulunma yetkisi bulunan hisbe teşkilatı ve hisbe teşkilatında denetim faaliyetlerini icra eden muhtesib rolünün üzerinde kısaca durulacaktır.

1.5. İslam Tarihinde Denetimin Tarihçesi

İslam, kişilerin manevi duyguları arasındaki ayrımı dikkate almadan İslami prensipleri baz alarak ticareti bir ahlak meselesi olarak görmektedir. Bu nedenle pazar yerlerinde tüketicileri hileli işlemlerden korumak, pazar yerini denetlemek ve kontrol etmek maksatlı, hisbe teşkilatı ve muhtesib rolü, İslam tarihinde özellikle Hz. Muhammed (S.A.V) ve dört halife döneminde büyük yer tutmaktadır.²¹ Bu nedenle hisbe teşkilatı, İslam'da denetimin ve denetçilik kavramının yer edinmesinde temel teşkil etmiş, İslam'da denetimin ilk örneği olmuştur.

1.5.1. Hisbe Teşkilatı

Arapça'da "hesap etmek, yeterli olmak" anlamlarındaki hasb kökünden türeyen hisbe kelimesi, "emir bi'l-ma'ruf nehiy ani'l münker" iyilikleri emretme ve kötülüklerden uzaklaştırma prensibi uyarınca gerçekleştirilen genel ahlaki ve kamu düzenini koruma faaliyetlerini ve özellikle bununla görevli müesseseyi ifade etmektedir."²²

Hisbe teşkilatı, haksızlıkların mutlaka Allah huzurunda karşılık bulacağı düşüncesinin toplumda yer edinmesini sağlayarak, halkın malını, şahsiyetini ve haysiyetini korumayı, toplumda ticarete dürüst olunmasını amaç edinmiş, yaptığı denetimler sonucunda ticarete hile yaparak toplumu kandıran kişilere de herhangi bir

²¹ Muhammad Showkat Imran, Afzal Ahmad, Md. Zahid Hossain Bhuiyan, "Auditing in Islamic Perspective and Auditing as Practiced in some selected Islamic Banks Operating in Bangladesh", *IIUC Studies*, Vol: 9, 2012, pp. 293-306.

²² (Çevrimiçi) Cengiz Kallek, "Hisbe", **TDV İslâm Ansiklopedisi**, <https://islamansiklopedisi.org.tr/hisbe#1> 01.12.2018.

ertelemeye bırakmadan yerinde adaleti sağlamak amaçlı cezai yaptırımlarda bulunmuştur.²³

Hisbe, yukarıda verilen tanımlarına ek olarak devlet muhasebesi anlamında da kullanılmış, bu kurumun başında bulunan kişilere ise “çarşı sorumlusu, zabıta, çarşı zabıtası, ahlak zabıtası” gibi unvanlar verilmiştir.²⁴

Yukarıda yer alan tanımlara istinaden hisbe teşkilatının temelde iki farklı fonksiyonu bulunmaktadır. Bu fonksiyonlardan ilki, hisbe teşkilatının temel prensibi olan iyiliği emretme kötülüklerden sakındırma emir bi'l-ma'ruf nehiy ani'l münker'in Kur'an-ı Kerim'de yer almasından dolayı dini bir görev olmasıdır. İkinci fonksiyonu ise hisbe teşkilatının toplumda genel ahlakı ve kamu düzenini sağlamayı amaç edindiğinden hisbe toplumsal bir görevdir.²⁵

1.5.1.1. Muhtesib ve Görevleri

Muhtesib, hisbe teşkilatında görev ve yükümlülüklerini yerine getiren, hak ve adalet sahibi, kendine özgü yeteneklere ve donanıma sahip, sorumluluk bilinci yüksek kişilere denilmektedir.²⁶

Muhtesibin en önemli görevini pazarların düzen ve kontrolü olduğunu ifade etmek mümkündür. Bunun yanında ölçü, tartı ve paraların kontrolü, dükkan ve tezgahların inşasının denetimi, mal ve hizmetlerde fiyat-kalite dengesinin sağlanması, fiyatların artması için spekülasyon yapan kişilerin depolarının kontrolü ve gerektiğinde malların zorla satışının sağlanması, müşterilerin aldatılmasının önlenmesi, malların üreticiden tüketiciye ulaştırılmasına kadar geçen sürede denetimlerinin gerçekleştirilmesi gibi görevleri mevcuttu.²⁷

---

²³ Fatma Sümeyra Doğan, “Yerinde Adalet Kurumu: Hisbe Teşkilatı”, **Türk&İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl:2, Sayı 5, 2015, s. 331-338

²⁴ Uğur Canbolat, “Türkiye Selçukluları Dönemi Anadolu’da Hisbe Teşkilatı”, Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi ve Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman, 2015, s. 4-10.

²⁵ Mustafa Hizmetli, “Abbasilerde Hisbe ve Muhtesib: Bağdat Örneği”, **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, Yıl:6 Sayı 6, 2017, s. 425-443

²⁶ Doğan, **a.g.e.**, s. 333.

²⁷ Hizmetli, **a.e.**, s. 440.

İslam tarihinin ilk denetçileri sayılan muhtesiplerin özelliklerini aşağıdaki gibi tanımlamak mümkündür.²⁸

- Eda ehliyeti tam ve Müslüman olmalıdır.
- Ahlaki yönden güzel ahlak sahibi olmalı, adaletli olmayı temel prensip haline getirmeli ve güvenilir olmalıdır.
- Muhtesibin sorumluluk alanına farklı işler girmektedir. Bu nedenle sorumluluk alanına giren işlerle ilgili meşru olmayan hususları ayırmasına imkan sağlayacak derecede meslekiyle ilgili dini bilgi birikimine sahip olmalıdır.
- Muhtesibin pazar yerlerinde yaptığı denetimleri eksiksiz yerine getirebilmesine olanak sağlayacak şekilde hesap bilmesi gerekmektedir.
- Muhtesibin okuma yazması olmalı, ülke şartlarını iyi bilmeli ve zeki olmalıdır.²⁹
- Ülkenin sosyal hayatını yorumlayacak düzeyde kavramış olmalı ve problem çözümünde doğru olabilmesi için devletin gütmüş olduğu politikalar hakkında bilgi ve tecrübe sahibi olmalıdır.³⁰

Hisbe teşkilatı, başta Müslümanların Endülüs'te yaşadığı dönemlerde, Anadolu Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti ve çeşitli Müslüman devletlerde de farklı zamanlarda pazar yerlerinin denetim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesine katkı sağlamış, toplumda önemli bir yer edinerek toplumu kötülüklerden uzaklaştırma iyiliği emretme prensibi gereğince etkin bir faaliyet yürütmüş fakat zamanla önemini yitirerek ortadan kalkmıştır.

Hisbe teşkilatında görevli muhtesib sadece çarşı ve pazar yerlerinde denetim görevini ifa etmeyi amaç edinmemiş, toplumu iyiye güzele ulaştırma anlamına gelen maslahat ilkesini uygulamaya çalışarak, kamusal katkı sağlamaya çalışmıştır.

İslam'ın gerekliliklerini ve emirlerini yerine getirme maksatlı ilk denetim uygulaması olarak görülen hisbe teşkilatıyla katılım bankalarında görev yapan

---

²⁸ Kallek, **a.g.e.**, s. 1.

²⁹ Mustafa Hizmetli, “**Endülüs'te Hisbe Teşkilatı**”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, s. 45-53.

³⁰ Hizmetli, **a.e.**, s.45

denetçileri birlikte değerlendirdiğimizde; İslami bankalarda görev yapan denetçinin sadece görevinin gerekliliklerini yerine getirmeyi amaç edinmeyip insanları faizden uzaklaştırma prensibi gereğince, aynı muhtesib gibi toplumsal fonksiyonunu da göz önünde bulundurarak denetimlerini icra etmesinin önem taşıyacağı düşünülmektedir.

1.6. Genel Anlamda Denetim

1.6.1. Denetim Kavramı

“İşitmek, dinlemek” anlamlarına gelen Latince “audine” kelimesi, zamanla “auditing” halini almıştır. Bundan dolayı denetim kelimesinin anlamını uzman kişilerin belirlenmiş bir kuruluş içerisinde görev alan kişilerin faaliyetlerini işitmeleri ve dinlemeleri şeklinde tercüme edilmektedir.³¹

Denetim kavramını, herhangi bir kuruluşun faaliyetlerine ilişkin önceden belirlenen standartlara göre uygunluk derecesini araştırmak ve elde etmiş olduğu sonuçları ilgililerine bildirmek amacıyla tarafsız bir şekilde kanıt toplayan ve bu kanıtları inceleyip değerlendiren sistematik bir süreç olarak ele almak mümkündür.³²

Denetimi genel manasıyla, işletmelerin veya kuruluşların faaliyetlerinin sonucu olarak kişilerden veya süreçlerinden kaynaklı karşı karşıya kalabileceği olası riskleri ve uyumsuzlukları önlemek amaçlı, belirli bir standart dahilinde, tarafsız kişi veya kişiler tarafından kanıtlarıyla birlikte objektif bir şekilde incelenip sonuçlarının ilgililere raporlanması olarak yorumlanabilmektedir.

Bankacılık denetimi ise bankanın faaliyetlerinin iç ve dış denetçiler tarafından yasal otoriteler tarafından yayımlanan regülasyonlara ve bankanın iç mevzuatına uyumunun incelenmesi faaliyetidir.

1.6.2. Denetim Türleri

Denetim faaliyetinin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi maksadıyla denetim raporunun içeriği ve türü, denetim alanına, amacına, denetim raporunun kullanacak

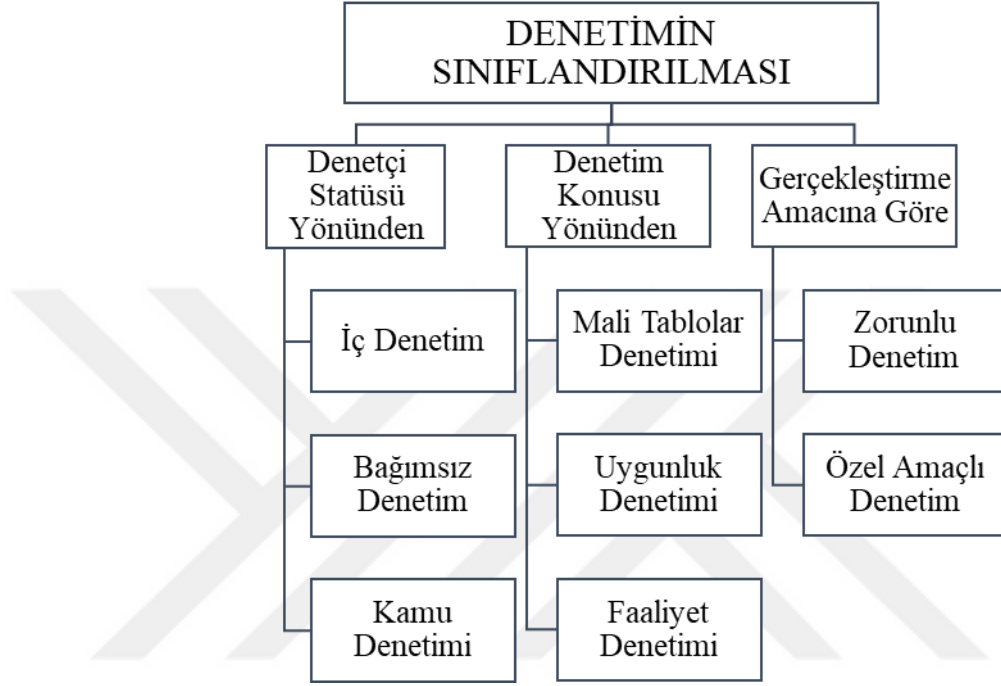
---

³¹ Serhat Şık, “Bankacılıkta İç Kontrol Sistemi ve Sonuçları”, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 2.

³² Nuray Tuğral, “Bankalarda İç ve Dış Denetim Süreci”, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2010, s. 3-6.

kişilerin ihtiyaçlarına göre çeşitlilik gösterebilmektedir. Denetim türlerine ilişkin sınıflandırma aşağıda şekil 1’de verilmiştir.³³

Şekil 1: Bankacılıkta Denetimin Sınıflandırılması

Kaynak: Yılmaz, Esra “Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Bankaların İç Denetim Sistemleri Üzerine Etkileri”, Uzmanlık Tezi, İller Bankası Anonim Şirketi, Ankara, 2018, s. 34.

1.6.2.1. Konusu Yönünden Denetim

Denetim konusuna ve amacına göre mali tablolar denetimi, uygunluk denetimi ve faaliyet denetimi olarak 3’e ayrılmıştır.

1.6.2.1.1. Mali Tablolar Denetimi

Mali tablolar denetimi, bir işletmenin finansal tablolarının, yetkili kuruluşlar tarafından önceden belirlenen standartlara ve kriterlere göre uyumunun ve yeterliliğinin incelendiği denetim türüdür.³⁴

³³ Esra Yılmaz, “Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Bankaların İç Denetim Sistemleri Üzerine Etkileri”, Uzmanlık Tezi, İller Bankası Anonim Şirketi, Ankara, 2018, s. 34.

³⁴ Yılmaz, a.e., s. 35.

1.6.2.1.2. Uygunluk Denetimi

Bir işletmenin gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerin, işletmenin kendi iç mevzuatı ve kural koyucu resmi kuruluşların belirlediği kriter, kural ve mevzuata uyumunun denetlenmesine uygunluk denetimi adı verilmektedir.³⁵

1.6.2.1.3. Faaliyet Denetimi

Faaliyet denetimi, işletmenin örgütsel yapısını, iş akışlarını, süreçlerini, iç sistemlerinin başarısını ve etkisini anlamaya yönelik geniş kapsamlı bir faaliyettir. Faaliyet denetiminde amaç işletmenin belirlemiş olduğu hedef ve amaçlarını ulaşım ulaşımadığını ölçmeye çalışmaktır.³⁶

1.6.2.2. Denetçi Statüsü Yönünden Denetim

Denetimler, bağımsız denetçi, iç denetçi ve kamu denetçileri olarak 3 farklı statüye sahip denetçiler tarafından gerçekleştirilmektedir. Çalışmamızın ilerleyen sayfalarında konuyla ilgili detaylı bilgi verileceğinden bu bölümde sadece tanımlara yer verilmiştir.

1.6.2.2.1. İç Denetim

İç denetim, bir işletme bünyesinde gerçekleştirilen işlemlerin hatalarını ve verimsiz uygulamalarını minimuma indirebilmek amacıyla işletmenin sistemlerini ve prosedürlerini kontrol etmek üzere yapılan bir denetim türüdür.³⁷

1.6.2.2.2. Bağımsız Denetim

İşletmenin faaliyetlerinin, talebi istinaden veya zorunlu olarak işletme ile herhangi bir örgütsel bağı bulunmayan denetçi tarafından denetlenmesi ve bu denetimlerinin sonucunun bir rapora bağlanması faaliyeti bağımsız denetim, bu faaliyetleri yerine getiren denetçiler ise bağımsız denetçi olarak adlandırılmaktadır.³⁸

---

³⁵ Şık, a.g.e., s. 9.

³⁶ Gürdoğan Yurtsever, **Bankacılığımızda İç Kontrol**, İstanbul, s.10

³⁷ Yusuf Korkmaz, “**Uluslararası İç Denetim Standartları Çerçevesinde Türk Bankacılık Sisteminde İç Denetim**”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013, s. 19-20.

³⁸ Zinnet Özge Öztel, “**Bağımsız Denetimin İç Denetim Yararlanması**”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, s. 3-4.

1.6.2.2.3. Kamu Denetimi

Devletin belli denetleme kurumları tarafından kanunlara ve düzenlemelere istinaden gerçekleştirilen denetimlere kamu denetimi denilmektedir.³⁹

1.6.2.3. Gerçekleştirme Amacına Göre Denetim

Denetim türleri gerçekleştirme amacına göre “zorunlu denetim” ve “özel denetim” olarak ikiye ayrılmıştır.

1.6.2.3.1. Zorunlu Denetim

Zorunlu denetimler genellikle kanunen yapılması zorunlu denetimler olup ilgili denetimlerin ne zaman ve kimler tarafından yapılacağı yasal mevzuat ile belirlenmiştir.⁴⁰

1.6.2.3.2. Özel Amaçlı Denetim

Herhangi bir yasal zorunluluğu olmayan, işletmenin yöneticileri veya sahiplerinin talebi doğrultusunda, alanında uzman denetçiler tarafından mesleki özen ile gerçekleştirilen denetimlerdir.⁴¹

1.6.3. Türkiye’de Denetim Alanında Faaliyet Gösteren Kuruluşlar

1.6.3.1. BDDK

Kriz dönemlerinde bankacılık sektörünün yapısının sağlam temellere dayanması, krizin etkisini önlemek ve azaltma anlamında büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle bankacılık sisteminin sorunlarının çözümü ve sistemin kontrol altında tutulabilmesi amacıyla bankacılık sektörünün bağımsız bir kuruluş tarafından denetlenmesinin gerekliliği ihtiyacı ortaya çıkmıştır.⁴²

Türkiye’de bankacılık sektörünün denetim ihtiyacının giderilmesi adına, 18.06.1999 tarihinde 4389 sayılı Bankalar Kanunu ile Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kurulu (BDDK) kurularak, ilk düzenlemesini 26.08.2000 tarihli 24152

---

³⁹ Korkmaz, a.g.e., s.17.

⁴⁰ Yılmaz, a.g.e., s. 38.

⁴¹ Yılmaz, a.g.e., s. 39.

⁴² Ahmet Emrah Akyazan, “Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun Bankalara El koyma ve Denetleme Yetkisi” **Türkiye Bankalar Birliği Dergisi**, Sayı 63, 2006, s. 146-172

sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu Yönetmeliği’ni hazırlayarak yapmıştır.⁴³

BDDK, bankaların düzenli ve etkin bir şekilde çalışmasını engelleyecek, ülke ekonomisinde olumsuz etki meydana getirebilecek ve kredi sisteminin bozulmasına yol açabilecek her türlü işlemleri engellemek ve sistemin etkin bir şekilde çalışmasını sağlamak üzere gerekli karar ve tedbirleri almak ve düzenlemekle yetkilidir.⁴⁴

BDDK’nın internet sitesinde, kuruluşun sorumluluk alanını “Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların, yabancı bankaların Türkiye’deki temsilciliklerinin, faktöring, finansal kiralama ve finansman şirketlerinin kuruluş ve faaliyet izinlerinin verilmesinden ve bu kuruluşların düzenlenmesi ve denetlenmesinden sorumludur” olarak belirlemiştir.⁴⁵

BDDK kuruluşundan bugüne Türkiye’de bankaların denetlenmesi ve düzenlenmesine ilişkin aktif bir faaliyet yürütmekte, bankacılık sektörünün şeffaf ve sağlam bir yapıda faaliyet göstermesi için çeşitli düzenlemeler yapmaktadır. BDDK’nın düzenlemiş olduğu tebliğ ve yönetmelikler denetim standartlarının, kapsamının ve yönteminin belirlenmesine olanak sağlamaktadır.

BDDK’nın bankalarda gerçekleştirdiği denetimlerin kapsamı;

- Bankaların finansal tabloları ve finansal tabloları etkileyen diğer tüm unsurların analizi,
- İç kontrol sistemi ve risk yönetiminin etkinliğinin ve yeterliliğinin incelenmesi,
- Bankaların mali tablolarının, kanun nezdinde belirlenen muhasebe standartlarına uygunluğunun denetlenmesi,
- Bankanın risk değerlendirmesinin yapılması,
- Bankanın faaliyetlerinin 5411 sayılı kanun ve düzenlemelerine uygun bir şekilde gerçekleşip gerçekleşmediğinin denetlenmesi,

---

⁴³ Akyazan, a.e., s.148.

⁴⁴ Mine Kurt, “Bankalarda Bağımsız Dış Denetim ve Bağımsız Dış Denetimin Türkiye’deki Bir Bankada Uygulanması”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 40.

⁴⁵ (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr/Sss-Kategori/Denetim-ve-Gozetim-Faaliyetleri/4> 23.02.2019

- Banka bilgi sistemlerinin verimliliğinin ve güvenilirliğinin incelenmesi, olarak belirlemek mümkündür.⁴⁶

1.6.3.2. Türkiye İç Denetim Enstitüsü

Türkiye İç Denetim Enstitüsü (TİDE), farklı sektörlerde halen çalışmaya devam eden iç denetçiler, denetim sektöründen emekli olanlar, denetim alanında çalışmalar yapan öğretim elemanları, lisans ve lisansüstü öğrencilerin kabul edildiği, iç denetim ile ilgili çalışmalar yapmak, standartları oluşturmak ve meslek ilkelerini belirlemek amacıyla 1995 yılında kurulmuş bir dernektir.⁴⁷

TİDE'nin amaçlarını aşağıdaki gibi özetlemek mümkündür.⁴⁸

- İç denetim standartları oluşturmak, meslek ilkelerini belirlemek,
- İç denetim mesleğinin niteliğini geliştirmek için çeşitli araştırmalar ve geliştirmeler yapmak,
- İç denetim ile ilgili Türkiye'de ve dünyada gerçekleştirilen çalışmaları izlemek ve üyelerin yararlanmasını sağlamak,
- İç denetim ile ilgili mesleki bilgi birikimini arttırmak amacıyla eğitim faaliyetleri düzenlemek, kitap ve dergi gibi benzeri yayınlar yapmak,

Türk İç Denetim Enstitüsü, yukarıda belirlenen amaçlar dahilinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Enstitünün bankaları denetleme gibi bir görevi bulunmamaktadır. Ayrıca Enstitü tarafından yapılan çalışmalar ve denetim alanında belirlenen standartların bankalarda görev yapan iç ve dış denetçiler tarafından uygulanma noktasında zorunluluğu yoktur.

⁴⁶ (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr/Sss-Kategori/Denetim-ve-Gozetim-Faaliyetleri/4> 23.02.2019

⁴⁷ Rafet Çevikbaş, "Türkiye İç Denetim Kurumu" **Türk İdare Dergisi**, Sayı 471-472, 2011, s. 47-67.

⁴⁸ Çevikbaş, a.e., s. 63.

İKİNCİ BÖLÜM

2. Geleneksel Bankalar ve Katılım Bankalarının Denetim

YapısıMevduat Bankalarının Denetim Yapısı

Türkiye’de geleneksel bankalar denildiğinde akla mevduat bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları gelse de, Türkiye’de bankacılık sektörünün temel yapıtaşı mevduat bankaları olmasından dolayı çalışmamızda geleneksel bankalar olarak sadece mevduat bankaları mukayeseye konu edilmiş ve başlıklar mevduat bankaları olarak adlandırılmıştır.

Bankacılık denetimi, daha önceden belirlenmiş periyodik dönemlerde, banka içi ve banka dışı denetim elemanları tarafından, bankada gerçekleştirilen faaliyetlerin ve bunlara ilişkin kayıtların yasal düzenlemelere uygunluğunun denetlenmesidir.⁴⁹

Bir işletmenin kamuoyuna açıkladığı finansal verileri, işletmenin güncel durumunu yansıtan en önemli kaynakların başında gelmektedir. Bu verilerde herhangi bir hata bulunması hem işletmenin sahiplerinin hem de işletme ile doğrudan veya dolaylı yoldan etkileşim halinde bulunan kişilerin hatalı kararlar almasına neden olacaktır. Hatalı uygulamalar, işletmeye olan güvenin azalmasına neden olacak, işletmenin faaliyetinin devam edip etmeyeceğini doğrudan etkileyecektir. Bundan dolayı işletmeye olan güvenin sağlanmasında denetimin önemi büyüktür.⁵⁰

Bankaların, müşteri sayısının fazla olması nedeniyle toplumun geniş kitlelerini etkilemesi, işlem sayısının fazla ve karmaşık olması, kullandırmış olduğu kredilerin birçok sektörü etkilemesi ve toplumda önemli bir yer etmeleri nedeniyle bankalarda yaşanabilecek herhangi bir finansal olumsuzluk durumunda toplumun birçok kesimi etkilenebilmektedir. Bu nedenle bankaların denetimi, sektörün şeffaflaşması, finansal verilere olan güvenin artması ve bankaların sağlam temeller üzerinde faaliyetlerini yürütebilmesi nedeniyle büyük önem taşımaktadır.

⁴⁹ Adem Altay, **Bankaların Yönetimi ve Denetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2013, s. 180

⁵⁰ Altay, **a.e.**, s. 181.

Bankalarda denetim genel anlamda iki şekilde yapılmaktadır. Bunlardan birincisi bankanın kendi çalışanları tarafından gerçekleştirilen iç denetim, ikincisi ise bağımsız dış denetçiler ve BDDK gibi kamu kurumları tarafından gerçekleştirilen dış denetimlerdir.⁵¹

2.1.1. İç Denetim

İç denetim, işletmedeki faaliyetlere ilişkin kontrollerin etkinliğini ölçmek, faaliyetleri incelemek ve değerlendirmek amacıyla, işletme içerisinde oluşturulmuş, işletmenin icra birimlerinden bağımsız bir fonksiyondur.⁵²

Bankalarda iç denetim faaliyetinin kapsamına bakıldığında, sadece mali tablolar denetimini değil, bankanın işleyişi nedeniyle gerçekleşen tüm faaliyetlerini kapsadığı görülmektedir.⁵³

Bankalarda iç denetim yapısının güçlü ve etkin olması büyük önem taşımaktadır. Çünkü iç denetimin sağlıklı bir şekilde işlemesi, hem personel hem de müşteri nezdinde bankaya olan güven duygusunun artmasına, bankacılık işlemlerine ilişkin süreçlerin doğru ve verimli bir şekilde işlemesine, kriz dönemlerinde bankanın krizden daha az olumsuz etkiyle çıkabilmesine ve bankada personel tarafından gerçekleştirilebilecek suiistimal ve hileler için caydırıcı bir yapının olmasına olanak sağlamaktadır.⁵⁴

İç denetim faaliyeti planlı ve organize bir şekilde yapılarak, denetim çalışmaları denetlenenler tarafından anlaşılabilir şeffaf bir metodolojiye dayanmakta, talep edildiğinde çalışma kağıtlarıyla teyit edilebilecek delil ve bulgularla desteklenmekte ve raporlar ilgili kişilere iletilmektedir.⁵⁵

---

⁵¹ Altay, **a.g.e.**, s.187.

⁵² Seray Dipci, “**Bankalarda İç Denetim ve Bir Bankada İç denetim Faaliyeti Uygulaması**”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007, s. 21.

⁵³ Altay, **a.g.e.**, s. 192.

⁵⁴ Nilüfer Bayram, “Bankalarda İç Denetimin Yeniden Yapılandırılması”, **Öneri Dergisi**, Cilt 10; Sayı 40, 2013, s. 15-34.

⁵⁵ Fikret Kartal, “Türkiye’de Kamu ve Özel Sektörde İç Denetim Uygulamaları”, **Maliye Finans Yazıları**, Yıl 27, Sayı 99, 2013, s. 8-35.

İç denetimin amacına uygun bir şekilde yerine getirilmesi ve uygulanabilmesi için iç denetimin temel ilkelerini aşağıdaki gibi sınıflandırmak mümkündür.⁵⁶ Bunlar;

- Süreklilik
- Bağımsızlık
- Denetim tüzüğü
- Mesleki yeterlilik
- Tarafsızlık

İç denetim, önceden belirlenmiş bir denetim planına istinaden yıl içerisinde devam eden ve süreklilik arz eden bir uygulamadır. Bu nedenle denetlenen birimler, denetimin tek seferlik olmadığını süreklilik arz ettiğini bilerek çalışmalarını yürütmektedirler. Denetimin süreklilik arz etmesi, suiistimaller ve hatalar için caydırıcı bir etken olarak değerlendirmektedir.

Tarafsızlık ve bağımsızlığı iç denetimin en önemli temel ilkeleri olarak saymak mümkündür. Bankalarda iç denetim faaliyeti, bankanın kendi çalışanları tarafından yerine getirilmektedir. Bu durumun tarafsızlık ve bağımsızlığın zedelenmesine yol açma ihtimali bulunmaktadır. İç denetim faaliyetinin bağımsız ve tarafsız yürütülmemesi de denetimin etkinliğinin ve verimliliğinin azalmasına, hatalı ve hileli işlemlerin tespit edilebilme ihtimalinin düşmesine neden olmaktadır. Bu nedenle bankalarda etkin ve verimli bir iç denetim sistemi oluşturabilmek için iç denetim birimlerinin bağımsız ve tarafsız olmaları gerekmektedir.

İç denetim sisteminin bankalarda etkin ve verimli bir yapıya sahip olması, hem banka hem de ülke ekonomisi için büyük önem taşımaktadır. Sağlam temellere oturmamış, kırılganlığı yüksek bir bankacılık sistemi ülke ekonomisi için sorun teşkil etmektedir. Bankacılık sistemi içerisindeki riskleri azaltacak düzenlemelere uygun olmayan süreçleri tespit edebilecek oluşumlardan birisi de iç denetim faaliyetidir. Fakat iç denetimin işlevselliğinin artırılması ve sistemin işleyişine katkı sağlayabilmesi için ülke genelinde iç denetim faaliyetlerine ilişkin çeşitli

---

⁵⁶ Nilgün Kayalı, Filiz Yüksel, “Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim Faaliyetlerinin Uygulamalı Olarak İncelenmesi”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 10, Sayı 2, 2012, s. 162-187.

düzenlemelerin olması gerekmektedir.⁵⁷ Bu nedenle iç denetim faaliyetinin standartlaşması, bankaların inisiyatifine bırakılmaması ve kurallarının belirlenmesi amacıyla kamu kurumları tarafından bazı düzenlemeler yapılmıştır.

01.11.2015 tarihli 25983 numaralı Resmi Gazete’de yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 32. Maddesinde “Bankalar bütün birim, şube ve konsolidasyona tâbi ortaklıklarını kapsayan bir iç denetim sistemi kurmak zorundadır.” olarak düzenleme yapılarak bankaların etkin, güvenilir ve yeterli iç denetim sistemi kurmaları kanun nezdinde zorunlu hale getirilmiştir.⁵⁸

Bankalarda iç denetim faaliyetlerinin nasıl gerçekleşeceği, hangi yapıların kurulacağı, sorumlulukların dağılımının ne şekilde ve kimlerde olacağı, BDDK tarafından 11.07.2014 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Bankaların İç Sistemleri ve İç Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik ile belirlenerek bankaların kuracakları iç denetim sistemine ilişkin usul ve esaslar düzenlenmiştir.

Yönetmeliğin 21. Maddesi iç denetim sisteminin amaç ve kapsamını, bankanın yürütmüş olduğu faaliyetlerin, kanun, ilgili diğer mevzuat ve banka iç mevzuatına uygun yürütüldüğü ve sistemlerin etkin ve yeterli bir şekilde çalıştığına ilişkin güvence sağlamak olarak belirlemiştir.⁵⁹

Kanun koyucu nezdinde yapılan düzenlemeler neticesinde bankalar, bankanın ve diğer tüm iştiraklerinin faaliyetlerine ilişkin denetim görevini etkin ve verimli bir şekilde yerine getirebilecek sayıda iç denetim personeli istihdam etmekle yükümlü kılınmışlardır.

Bankalarda iç denetim faaliyeti, teftiş kurulları ve iç kontrol birimlerince gerçekleştirilmektedir. Bankacılık sektöründe gerçekleştirilen iç denetim faaliyetine ilişkin organizasyon şeması aşağıda şekil 2’de verilmiştir.⁶⁰

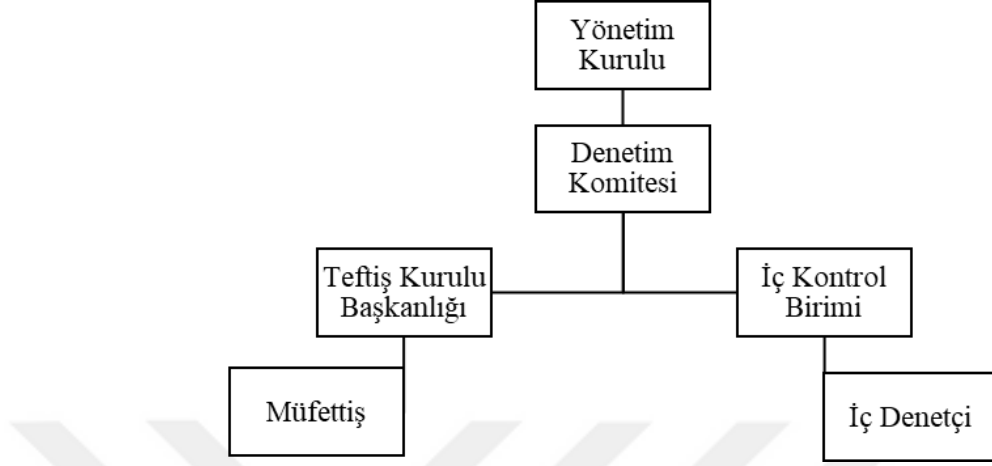
⁵⁷ Paşa Bozkurt, “Denetim Kavramı ve Denetim Alanındaki Gelişmeler”, **Kamu İç Denetçiler Derneği Denetim Dergisi**, Sayı 12, 2013, s. 56-62.

⁵⁸ (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf> 08.02.2019

⁵⁹ (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140711-5.htm> 08.02.2019

⁶⁰ Dipci, **a.g.e.**, s. 23.

Şekil 2: Bankacılık Sektörü İç Denetim Sistemi Organizasyon Şeması

Kaynak: Dipci, Rafet: “Bankalarda İç Denetim ve Bir Bankada İç denetim Faaliyeti Uygulaması”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.

Bankalarda iç denetim birimlerinin icra birimlerinin etkisinde kalmadan faaliyetin yürütebilmesi maksadıyla, yönetim kurulu üyelerinden seçilmek şartıyla denetim komitesi oluşturulmaktadır. Denetim komitesi, yönetim kurulu adına bankanın iç kontrol, risk yönetimi ve iç kontrol sistemlerinin Kanun ve ilgili düzenlemeler çerçevesinde etkinliğini ve yeterliliğini sağlamak ve iç denetim işlevlerinin sürdürülmesinden görevli ve sorumlu olan yapıdır.⁶¹

Bankaların İç Sistemleri ve İç Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik’in 6. Maddesi “Yönetim kurulu denetim ve gözetim faaliyetlerinin yerine getirilmesinde kendisine yardımcı olmak üzere üyeleri arasından seçeceği icra görevi bulunmayan asgari iki üyesini banka denetim komitesi üyeleri olarak görevlendirir.” olarak düzenlenerek bankalarda denetim faaliyetlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesi maksadıyla denetim komitesi kurulmasını zorunlu kılmıştır.

Yönetmelik nezdinde denetim komitesinin görev ve sorumlulukları özetle aşağıdaki gibi belirlenmiştir.⁶²

- İç denetim faaliyetlerinin yönetim kurulunca onaylanan banka içi mevzuata ve uygulamalara uyulup uyulmadığını gözetmek,

⁶¹ Tuğral, a.g.e., s. 46.

⁶² (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140711-5.htm> 08.02.2019

- Bankanın işleyişine katkı sağlaması ve etkinliğinin artması için ihtiyaç duyulan hususlar konusunda yönetim kuruluna bilgilendirmede bulunmak,
- Müfettişlerin görevlerini bağımsız ve tarafsız bir şekilde yerine getirip getirmediğini izlemek,
- Bankanın finansal raporlarının gerçek ve doğru hazırlanıp hazırlanmadığını, Kanun nezdinde yapılan düzenlemelere uyup uymadığı konularında bağımsız denetçiler ile görüşmek ile görevli ve yetkilidir.

Denetim komitesi, banka iç denetim sistemlerinin etkin ve verimli bir şekilde işlemesine, müfettişlerin ve iç denetçilerin görevlerini bankanın diğer birimlerinin etkisinde kalmadan gerçekleştirilmesine ve bankaların iç ve dış mevzuata uyumlu bir şekilde faaliyetlerini yürütmesine olanak sağlayacak en önemli yapıtaşlarından birisidir.

2.1.1.1. Teftiş Kurulu

Teftiş, Arapça “fetş” kökünden gelmekle birlikte, bir şeyin aslını, doğrusunu veya işlerin gerçeğe uygun bir şekilde yürütülüp yürütülmediği anlamına gelmektedir. Latince’de ise “specere” bakmak, bir şeyi yakından incelemek, soruşturmak anlamlarını taşımaktadır.⁶³

Teftiş kurulu, bankanın genel müdürlük birimleri ve şubelerinin gerçekleştirmiş olduğu işlemlerin banka iç ve dış mevzuatına uyumunun denetlenmesi, bankanın faaliyetlerinden dolayı oluşan risklerinin azaltılması ve bankanın etkinliğini ve verimliliğini sağlamak amacıyla müfettişlerden oluşan bir birimdir.⁶⁴

5411 sayılı Bankacılık Kanunu, iç denetim faaliyetinin doğru ve etkin bir şekilde yerine getirilmesi amacıyla teftiş kurullarına çeşitli görev ve misyonlar yüklemiştir. Kanununun 14. Maddesinde “Faaliyetlerin mevzuata, ana sözleşmeye, iç düzenlemelere ve bankacılık ilkelerine uygunluğu, banka müfettişleri tarafından denetlenir. İç denetim faaliyetleri, tarafsız ve bağımsız bir şekilde, gerekli meslekî özen gösterilerek, yeterli sayıda müfettiş tarafından yerine getirilir.” olarak düzenleme

⁶³ Yaşar Okur, “Türkiye’de Teftiş ve İç Denetim: Kavramlar, Beklentiler ve Hayatla Yüzleşme”, **Maliye Dergisi**, Sayı 158, 2010, s. 570-586.

⁶⁴ Gürdoğan Yurtsever, **Teftişten İç Denetime Banka Müfettişliği**, İstanbul, s.19.

yapılarak, Bankacılık Kanunu'na tabi kuruluşların, iç denetim faaliyetlerini yerine getirebilmek amacıyla teftiş kurulu kurmaları ve yeterli sayıda müfettiş istihdam etmeleri zorunlu kılınmıştır.⁶⁵

Bankalarda teftiş kurulları tarafından gerçekleştirilen denetimler temelde dört gruba ayrılmaktadır.⁶⁶

- Genel Müdürlük
- İştirak
- Şube
- İnceleme/Soruşturma

Teftiş kurulu, bankanın genel müdürlük birimlerini, şubelerini ve iştiraklerini denetleme yetkisine sahiptir. Bahsi geçen yerlerde personel veya süreç kaynaklı oluşabilecek herhangi bir hususun incelenmesi ve gerekirse soruşturulması yetkisi teftiş kurullarına aittir. Teftiş kurulları, bu görevleri müfettişler aracılığıyla yerine getirmektedir.

Teftiş kurulu, bankanın iç denetim birimi olup görev alanında yönetsel faaliyetlerde bulunmamakta, yürütmenin dışında faaliyetlerini yerine getirmektedir. Bundan dolayı teftiş kurulu müfettişleri, denetlediği alana ilişkin tespitlerini yapıp tespitlerine ilişkin cevaplı teftiş raporu hazırlayarak denetlenen görüşünü alıp aksiyon planı talep etmektedir.⁶⁷

2.1.1.1.1. Müfettiş ve Görevleri

Bankalarda teftiş kurulu bünyesinde denetim faaliyetleri müfettişler tarafından yerine getirilmektedir. Müfettişlerin görev ve yetkileri aşağıda özetlenmiştir.⁶⁸

- Müfettişler görevlerini tarafsız ve bağımsız bir şekilde icra etmektedir.
- Müfettişler, yönetim kurulu adına bankanın şubelerini, genel müdürlük birimlerini ve iştiraklerini, iç ve dış mevzuat mucibince denetlerler.

⁶⁵ (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140711-5.htm> 08.02.2019

⁶⁶ Bayram Aslan, "Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim" **Sayıştay Dergisi**, Sayı 77, 2010, s. 63-86.

⁶⁷ Yurtsever, **Teftişten İç Denetime Banka Müfettişliği**, s.50

⁶⁸ Altay, **a.g.e.**, s.193.

- Müfettişler görevlerini ifa ederken teftiş kurulu başkanı, denetim komitesi ve yönetim kurulu haricinde banka yönetiminde yer alan kimseye hesap verme zorunluluğunun bulunmaması sağlanır.
- Müfettişler, yönetim kurulunun vermiş olduğu yetkiye istinaden bankanın tüm kayıt, dosya ve verilene ulaşabilmelidir.
- Müfettişler gerçekleştirmiş oldukları incelemeler sonucunda el etmiş oldukları tespitlere ilişkin hazırladıkları raporları denetim komitesine sunarlar.

Müfettişler, onaylanmış denetim planı kapsamında bankanın şubelerinin, genel müdürlük birimlerinin ve iştiraklerinin teftiş faaliyetlerini gerçekleştirerek, gerçekleştirmiş olduğu denetim sonucunda tespitlerini bir rapora bağlayarak görüş oluşturmaktadır. Müfettişler tarafından yapılan tespitlere ilişkin verilen görüşün nasıl oluşturulduğu kanıtlarla desteklenerek gerektiğinde çalışma kağıdı olarak sunulabilmesi gerekmektedir.

Müfettişler görevlerini layıkıyla yerine getirebilmeleri için bağımsız ve objektif olmalı, denetimine etki edebilecek kurum içerisinde gerçekleşen olaylardan etkilenmemeli, denetim esnasında görev amacı dışında herhangi bir kaygı gütmemelidir.

Müfettişler, yönetim kurulunu temsilen denetim faaliyetlerini yürütmektedir. Bu nedenle müfettişler görevlerini etkin ve verimli bir şekilde yerine getirebilmeleri için yönetsel birimlerin etkisi altında kalmamaları gerekmektedir.

Müfettişlerin denetim alanına banka içerisine, kredi, operasyon, hazine, pazarlama ve mali işler gibi bankanın çeşitli faaliyetlerinden doğan işlemler girmektedir. Bu nedenle müfettişlerin denetim kapsamına bankada gerçekleşen tüm işlemler olarak özetlemek mümkündür.

2.1.1.2. İç Kontrol

Mevduat bankalarında iç kontrol faaliyetleri, iç kontrol birimi tarafından iç kontrolör veya iç denetçiler tarafından yerine getirilmektedir.

Amerikan Sertifikalı Kamu Muhasebecileri Enstitüsü Denetim Standartları Kurulu (The American Institute of Certified Public Accountants) tarafından

oluşturulan 78 numaralı standart iç kontrolü, işletmenin finansal raporlarının güvenilirliğini sağlamak, işletmenin faaliyetlerinin etkinliğini arttırmak ve kanun koyucu kurum ve kuruluşlar tarafından yayımlanan düzenlemelere olan uyumunu sağlamak amaçlı oluşturulan bir süreç olarak tanımlamıştır.⁶⁹

Bankalar faaliyetleri nedeniyle varlıklarının büyük kısmının nakit ve nakde çevrilebilir nitelikte olması, personel hatalarından ve hilelerinden etkilenebilmesi nedeniyle riskli oluşumlardır. Bu nedenle riskin azaltılması adına bankalarda etkin bir iç kontrol sisteminin oluşturulması gerekmektedir.⁷⁰

Bankanın gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerin tamamı iç kontrol biriminin inceleme alanına girmektedir. İç kontrol faaliyeti, geçmişe yönelik değil süreklilik idrak eden bir faaliyet olup iş akışlarının oluşturulduğu süreçlerin içinde, yerinde ve uzaktan izleme yoluyla gerçekleştirilmektedir.⁷¹

5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile birlikte Türkiye’de faaliyet gösteren tüm bankaların etkin ve verimli bir iç kontrol sistemi kurmaları zorunlu kılınmıştır. Kanun nezdinde yapılan düzenlemeye istinaden bankalarda kontrol faaliyetlerini gerçekleştirmek üzere iç kontrol birimleri kurulmuştur.

Ayrıca Bankaların İç Sistemleri ve İç Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik’in 19 ve 20. Maddeleri, iç kontrol biriminin görev ve sorumluluklarını, banka içerisinde alması gereken tedbirleri, personel sayısını, birim yöneticisinin tecrübe durumunu belirleyerek iç kontrol biriminde görev yapan iç kontrol personelinin görev ve yetkilerini tanımlamaktadır.⁷²

Bankalarda iç kontrol biriminin görev ve yetki alanını kısaca özetleyecek olursak, finansal raporların doğru ve şeffaf bir şekilde oluşturulmasına, bankanın koymuş olduğu hedeflere etkin ve verimli bir şekilde ulaşmasına, faaliyetlerin iç ve dış mevzuat uygun yürütülmesine, hatalı işlemlerin tespit edilip önlemlerin alınmasına

---

⁶⁹ Yurtsever, **Teftişten İç Denetime Banka Müfettişliği**. s.17.

⁷⁰ Yurtsever, **a.e.**, s.17.

⁷¹ Özge Döner, “**Uluslararası İç Denetim Standartlarına Göre Bankalarda Denetim ve Türkiye Uygulamaları**”, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2009, s. 19.

⁷² (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140711-5.htm> 09.02.2019

ve süreçlerin doğru bir şekilde tasarlanmasına yapmış olduğu kontrol faaliyeti ve danışmanlık ile yardımcı olan bir oluşumdur.⁷³

2.1.1.2.1. İç Kontrolör ve Görevleri

Bankalarda iç kontrol birimi tarafından gerçekleştirilen faaliyetler iç kontrolör ve iç denetçi tarafından yerine getirilmektedir.

İç kontrol faaliyetlerinin bankanın işleyişine olumlu katkı sağlayabilmesi için iç kontrol personelinin gerçekleştireceği kontrol faaliyetlerinde, tıpkı müfettişler gibi bağımsız, objektif ve tarafsız olmalı, herhangi bir kişinin veya birimin etkisinde kalmamalıdır. İç kontrol faaliyetlerinin başarılı olmasındaki temel hususlardan birisi olarak bu durumu saymak mümkündür.

Bankaların İç Sistemleri ve İç Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik'in 20. Maddesinde, iç kontrol personelinin, iç kontrol faaliyeti dışında herhangi bir farklı faaliyette bulunamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca aynı yönetmeliğin 20. Maddesinin 2. Fıkrası, iç kontrol personelinin görevine ve sorumluluğuna ilişkin bankanın faaliyetlerini güvenli bir biçimde sürdürebilmesi amacıyla kontrole tabii birimlerden bilgi talebinde bulunabileceği, akabinde yaptığı incelemeye istinaden tespitlerini rapora bağlayabileceği ve sonuçlarını ilgili birimlere iletebilecekleri belirtilmiştir.⁷⁴

2.1.1.3. Teftiş Kurulu ve İç Kontrol Birimi Arasındaki Farklar

Bankalardaki iç kontrol birimi tarafından gerçekleştirilen iç kontrol faaliyetleri, teftiş kurulları tarafından gerçekleştirilen denetimlerden farklılaşmaktadır. Her iki oluşumun amaçları ve işleyişleri aynı gibi görünse de kontrol faaliyeti denetimden farklı bir husustur.

Aralarındaki en büyük fark, kontrol banka içi faaliyetlerin yürütüldüğü esnada yapılmakta, denetim ise geçmiş zamanda gerçekleşmiş işlemleri konu almakta ve

---

⁷³ Gamze Şenat, "Türk Bankacılık Sistemindeki İç Denetim Mevzuatının Amerikan Bankacılık Sistemindeki İç Denetim Mevzuatı İle Karşılaştırılması", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü, İstanbul, 2017, s. 5-7.

⁷⁴ (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140711-5.htm> 10.02.2019

incelemektedir.⁷⁵ Konuyu örnekle açıklamak gerekirse, bankanın genel müdürlük birimleri tarafından gerçekleştirdikleri işlemlere ilişkin süreçler hazırlanmaktadır. İç kontrol birimi bu süreçlerin hazırlanma aşamasında gerekli kontrolleri yapmakta, teftiş kurulları ise süreçler oluşturulup işlemler gerçekleştirildikten sonra, süreçlerin etkinliğini ve verimliliğine yönelik denetim faaliyeti gerçekleştirmektedir. Özetle, iç kontrol birimi gerçekleşen işlemlere ilişkin eş zamanlı kontrol faaliyeti yürütmekte, teftiş kurulları tarafından yapılan denetimler ise geçmişe yönelik olmaktadır.

İç kontrol birimi ile teftiş kurulları arasındaki bir diğer fark ise bankalarda inceleme ve soruşturma yetkisi teftiş kurullarına verilmiştir. Ayrıca teftiş kurulları, iç kontrol birimlerini denetleme yetkisine sahiptir.

2.1.2. Bağımsız Denetim (Dış Denetim)

Bağımsız denetim, bir kuruluşun iktisadi faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan finansal tablo ve diğer finansal bilgilerinin önceden belirlenmiş standartlara ve prosedürlere uygunluğuna ilişkin bir güvence vermek amacıyla, işletmeden bağımsız denetim kuruluşları ve ilgili kuruluşların denetçileri tarafından defter, kayıt ve belgeler üzerinden değerlendirilmesi ve akabinde ulaşılan sonuçların bir rapora bağlanması sürecini ifade etmektedir.⁷⁶

Bağımsız denetim ile birlikte denetimi yapılan işletmenin paydaşlarının hak ve yararlarını korumak, işletmenin uluslararası ve ülke içerisinde genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uyumunu sağlamak, işletmenin aksayan yönlerini tespit etmek ve ülke ekonomisinde kaynakların etkin ve rasyonel kullanımını sağlamak amaçlanmaktadır.⁷⁷

Diğer bir taraftan bağımsız denetim, işletmenin finansal tablolarının gerçeği yansıtıp yansıtmadığına, işletmenin geleceğe yönelik daha sağlıklı kararlar almasına,

---

⁷⁵ Yurtsever, **Teftiştten İç Denetime Banka Müfettişliği**, s. 16

⁷⁶ Simge Tüzün Şahmaroğlu, “**Bağımsız Denetimde Analitik İnceleme Prosedürleri ve Uygulaması**”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, s. 3-11.

⁷⁷ Tuba Gülçek, “**Bağımsız Denetimde Kamu Gözetimi Uygulamalarının Dünya ve Türkiye Açısından Karşılaştırılması: Bağımsız Denetim Kuruluşları Üzerine Bir Araştırma**”, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, 2015, s. 3-7.

işletmede ortakların tamamının haklarının daha iyi bir şekilde korunmasına ve itibar anlamında işletmeye olan güvenin artmasına olanak sağlamaktadır.⁷⁸

Türkiye’de bankalarda bağımsız denetimin zorunluluğu ilk defa 1987 yılında gündeme gelmiş, bu gelişmenin akabinde T.C. Merkez Bankası (TCMB) tarafından bankalarda bağımsız denetimin hangi şartlarda ve ne şekilde gerçekleştirileceğine ilişkin esasları açıklayan Bağımsız Denetim Hakkında Tebliğ yayımlanmıştır.⁷⁹

Türkiye’de alanında yetkin ve geçerliliğe sahip kuruluşlar tarafından bankaların bağımsız denetim faaliyetleri gerçekleştirilmektedir. Bankalarda yapılan bağımsız denetimlere ilişkin usul ve esaslar BDDK tarafından yayımlanan Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimi Hakkında Yönetmelik ile belirlenmiştir.⁸⁰

Yönetmelik kapsamında, bankacılık ve bilgi sistemleri süreçlerinin denetimine ilişkin rapor oluşturulması amacıyla bankalar ve konsolidasyon kapsamındaki ortaklıklarının bağımsız denetime tabi tutulması zorunlu kılınmıştır. Ayrıca 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ve ilgili alt düzenlemelerine göre bankaların üçer ayda bir olmak üzere yılda 4 defa bağımsız denetimden geçmiş finansal tablolarını kamuya açıklamaları gerekmektedir.⁸¹

Yönetmelik, bağımsız denetim kuruluşlarına ilişkin de standartları belirleyerek, ilgili kuruluşların etkin ve nitelikli denetim faaliyeti yerine getirebilmek maksadıyla yeterli sayı ve tecrübeye denetçi istihdam etmesini şart koşmuş, bağımsız denetçilerde olması gereken sertifika, tecrübe ve nitelikleri belirlemiştir. Ayrıca yönetmeliğin 14. Maddesinde kapsamında bağımsız denetim faaliyeti gerçekleştirmeye haiz kuruluşların özellikleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

- “Denetçinin Yönetmelikte tanımlanan denetçi niteliklerini haiz olması,
- Denetim ekipleri içerisinde yeterli sayıda ve nitelikte denetçi istihdam etmesi,

---

⁷⁸ Gülçek, a.e., s.7.

⁷⁹ Suut Akdağ, “Türkiye’de Bağımsız Denetim ve Bir Denetim Örneği”, Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2015, s. 15-18.

⁸⁰(Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100113-4.htm> 19.02.2019

⁸¹ (Çevrimiçi) <http://www.bddk.org.tr/Sss-Kategori/Denetim-ve-Gozetim-Faaliyetleri/> 19.02.2019

- Denetlenen kuruluşa asgari son üç yıldır yönetim ve danışmanlık hizmeti vermemesi ve ticari ilişki içinde bulunmaması,
- Denetçisinin, denetim ilkelerine bağlı olmak ve denetçi bağımsızlığı ilkesini zedelememek koşuluyla bilgi sistemleri ve bankacılık süreçleri denetiminde görev alması,
- Aynı denetlenende sürekli olarak 7 yıl ya da daha fazla süreyle Yönetmelik kapsamında denetim yapmamış olması şarttır.”

Türkiye’de bankaların bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenmesi, bankacılık sektörünün sağlam temellere sahip olmasına, kriz ortamında risklerin etkin bir şekilde yönetilebilmesine, bankanın finansal tablolarının şeffaf ve erişilebilir olmasına, uluslararası alanda yabancı yatırımcıların Türk bankacılık sektörüne olan güven ortamının oluşmasına ve bankanın tüm paydaşlarının bankaya olan güveninin artmasına olanak sağlayacaktır.

2.1.2.1. Bağımsız Denetçi ve Görevleri

Bağımsız denetim kuruluşları tarafından gerçekleştirilen dış denetim faaliyetleri, bağımsız denetçiler tarafından oluşturulmuş denetim ekipleri tarafından yerine getirilmektedir. Bağımsız denetim faaliyetinin amacına uygun olarak uygulanabilmesi, bağımsız denetim ekibinin alanında yetkin ve yeterli tecrübeye sahip olmasına bağlıdır. Bu nedenle bağımsız denetim ekibinin niteliği ve tecrübesinin bağımsız denetim faaliyetine olan etkisi oldukça yüksektir. Aşağıda bağımsız denetim ekibinde bulunması gereken özelliklere değinilmiştir.⁸²

- Yeterli ve uygun eğitim almış denetçiler ekibe alınmalıdır.
- Bağımsız denetim ekibinin başında bulunan kişi gerekli donanım ve bilgi birikimine sahip olmalıdır.
- Denetim ekibi üyelerinin hukukî ve yasal düzenlemelere vakıf olması, gelişmeleri ve yenilikleri takip etmesi gerekmektedir.
- Denetim ekibi üyelerinin denetledikleri kuruluşun işleyişine ilişkin bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

---

⁸² İffet Kesimli, “Türk Bağımsız Denetim Firmalarının Uluslararası Kalite Kontrol Standardı Açısından İncelenmesi”, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2015, s. 7.

- Denetim ekibi üyeleri denetimleri ve sonuçlarına ilişkin bağımsız, tarafsız ve objektif olmalıdır.

2.1.3. İç Denetim ve Bağımsız Denetim İlişkisi

Bağımsız denetim ile iç denetim arasında birbirine olumlu yönde etki edebilecek bir ilişki bulunmaktadır. Bankada iç denetim birimlerinin etkinlik ve verimliliğinin yüksek oluşu süreçlerin doğru bir şekilde işlemesine, eksikliklerin giderilmesine olanak sağlamaktadır. Bu durum, bağımsız denetçi tarafından yapılan denetimlerin daha hızlı bir şekilde gerçekleşmesine, daha farklı alanlara yoğunlaşabilmesine olanak sağlamaktadır.

Diğer bir taraftan bankanın iç denetim birimleri ile yıl içerisinde bankada denetim faaliyetini gerçekleştiren bağımsız denetçiler arasında gerekli koordinasyon ve uyum ile işbirliğinin sağlanması, denetimin etkinliğinin artmasına ve maliyetlerin azalmasına olanak sağlayacaktır.⁸³

Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Gerçekleştirilecek Banka Bilgi Sistemleri ve Bankacılık Süreçlerinin Denetimi Hakkında Yönetmeliğin İç Kontrol ve İç Denetim Sistemine İlişkin Değerlendirme başlıklı 26. Maddesinde, bağımsız denetçilerin bankanın iç denetim birimlerince bankacılık süreçleri üzerindeki kontrollere ilişkin yürüttüğü çalışmaları değerlendireceği belirlenmiştir. Bu düzenleme, bir nevi bağımsız denetçilerin, bankanın iç denetim birimlerinin etkinliğini, performansını ve yeterliğinin değerlendirilmesinin önünü açmıştır.⁸⁴

2.2. Katılım Bankalarının Denetim Yapısı

Katılım bankalarında kullanılan ürünlerin farklı olması ve faizsizlik prensibi gereğince, İslami usul ve esaslara uygun olarak faaliyetlerinin gerçekleşmesinin gerekliliği, katılım bankalarının mevduat bankalarına kıyasla daha karmaşık bir yapıya sahip olmasına olanak sağlamaktadır. Bu nedenle katılım bankalarında uygulanacak denetimler mevduat bankalarında uygulanan denetimlerden farklılaşmakta, katılım bankalarında denetim faaliyeti temelde İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi

⁸³ Sibel Uzun, “Bağımsız Denetimde İç Kontrol ve İç Denetimin Rolü”, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016, s. 92-96.

⁸⁴ (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/01/20100113-4.htm> 21.02.2019

ve bankacılık denetimleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Katılım bankalarında uygulanan denetim faaliyetinin mevduat bankalarından farklılaştığı noktalar İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi uygulamasında öne çıkmaktadır.

İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini, katılım bankalarının faaliyeti gereği mevduat bankalarından farklı olarak kullandıkları ürünlerin işleyişlerinin, süreçlerinin ve uygulamalarının, verilen icazet veya fetvalara, İslami prensiplere ne derece uyum sağladığına ve sıhhatli bir şekilde uygulanıp uygulanmadığına ilişkin yapılan denetim faaliyeti olarak yorumlamak mümkündür.

Katılım bankalarında, İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin gerçekleştirilmesi, bankalar arasındaki farklı uygulamaların giderilmesi, toplumun katılım bankalarına olan güveninin artması ve katılım bankalarının sektörde istenen büyüklüğe erişebilmesi için önem taşımaktadır. Fakat katılım bankalarında uygulanması gereken İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi, mevduat bankalarında veya katılım bankalarında yapılan bankacılık denetimlerinden alan ve kapsam bakımından tamamen farklıdır. Bu nedenle İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini doğru ve etkin bir şekilde gerçekleştirebilmek için geçerliliği bulunan kuruluşlar tarafından kılavuz olarak kullanabilmek adına önceden belirlenmiş standartlar oluşturulması gerekmektedir.

Türkiye’de katılım bankalarının kapsamlı bir şekilde İslami finansal prensiplere uygunluğuna ilişkin denetimlerinin yapılmasına olanak sağlayacak halihazırda yayımlanmış bir yönerge, tebliğ veya yönetmelik bulunmadığından, güncel durumda Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları tarafından gerçekleştirilen uygulamalara ve ürünlere ilişkin İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi belirlenmiş standartlar çerçevesinde yapılmamakta, yapılsa dahi ulaşılan sonuçların ve katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uyum derecesinin kanun koyucu nezdinde herhangi bir bağlayıcı sonucu bulunmamaktadır.⁸⁵

Katılım bankalarında, İslami finans prensiplerine uygunluk denetimlerini gerçekleştirebilmek için standartlar, kapsam ve süreçlere ilişkin BDDK nezdinde

---

⁸⁵ Necmeddin Güney, “İslami Finansta Şer’i Yönetim Uygulamaları ve Konuyla İlgili Tartışmalara Genel Bir Bakış”, **Türkiye İslam İktisadı Dergisi**, Cilt:2 Sayı 2, 2015, s. 45-69.

düzenlemeler yapılması gerekmekte, bu sürece de Türkiye Katılım Bankalar Birliği (TKBB) tarafından da destek sağlanmalıdır. Bu bağlamda TKKB ilk adımı atarak, katılım bankacılığına ilişkin meslek ilke ve standartlarının belirlemek üzere, Şubat 2018 ayında yayınlanan tebliğe istinaden TKBB bünyesinde merkezi danışma kurulu oluşturulmuştur.⁸⁶

Diğer bir taraftan katılım bankacılığı alanında gelişimlerini Türkiye'ye nazaran daha hızlı tamamlayan ve büyüklük olarak İslami faizsiz sektöründe söz sahibi konuma gelen Malezya, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları, denetim faaliyetleri yönünden Türkiye'deki katılım bankalarından farklılaşmaktadır.

Söz konusu ülkelerde faaliyet gösteren katılım bankaları, bankacılık faaliyetlerinin İslami finansal prensiplere uygun bir şekilde yerine getirmek amacıyla çeşitli standartların oluşturulmasının yanı sıra, merkezi danışma kurulları, İslami denetim komiteleri gibi kurumsallaşmış yapılarla gerek katılım bankaları gerekse banka harici İslami faizsiz finansman kuruluşlarının faaliyetlerini İslami finansal prensiplere uygun olarak yürütebilmesine fırsat tanıyacak yapılar oluşturmuşlardır. Örneğin Malezya Merkez Bankası tarafından 1997 yılında kurulan merkezi danışma kurulu, (**Shariah Advisory Council**) Malezya'da faaliyet gösteren katılım bankaları ve diğer faizsiz finansman kuruluşlarının, yürütmüş olduğu faaliyetlerin İslami finansal prensiplere uygunluğunun belirlenmesinde hukuksal altyapısı bulunan ülkedeki en yüksek otorite olmuştur.⁸⁷

Çalışmamızın bu bölümünde, Türkiye'deki katılım bankalarının iç ve dış denetim faaliyetlerinden bahsedilerek, mevduat bankalarından denetim anlamında mukayesesi yapılacaktır.

---

⁸⁶ (Çevrimiçi) <http://www.tkbb.org.tr/merkezi-danisma-kurulu> 03.01.2019

⁸⁷ (Çevrimiçi) http://www.bnm.gov.my/index.php?ch=en_about&pg=en_thebank&ac=439&lang=en 03.01.2019

2.2.1. Türkiye'deki Katılım Bankalarının Denetim Yapısı

5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile birlikte katılım bankaları olarak anılan faizsiz finansman kuruluşları, kanunla birlikte geleneksel bankalar ile kanun nezdinde aynı seviyeye gelmişlerdir. Bu nedenle katılım bankaları da tıpkı geleneksel bankalar gibi BDDK regülasyonlarına ve düzenlemelerine tabi tutulmuştur.

Katılım Bankaları, 11.07.2014 tarihli resmi gazetede yayımlanan Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik mucibince, maruz kaldıkları risklerin izlenmesi ve kontrolünün sağlanması amacıyla yeterli ve etkin iç sistemler kurmak ve işletmekle yükümlü oldukları yönetmelik kapsamında belirlenmiştir.⁸⁸

Katılım bankalarının denetim yapıları incelendiğinde, geleneksel bankalarda uygulanan denetim yapılarına benzer bir şekilde faaliyetlerin yürütüldüğü görülmüştür. Bankaların İç sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik kapsamında, Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarının tamamı denetim alanında yükümlülüklerini yerine getirmektedir.

Türkiye'de Katılım Bankalarında tıpkı geleneksel bankalarda olduğu gibi süreçlerin etkinliği, verimliliği ve yeterliliğinin denetimi iç denetçiler ve müfettişler tarafından yapılmaktadır. Yönetmelik mucibince, iç denetçi ve müfettişler doğrudan denetim komitesi aracılığıyla yönetim kuruluna bağlı olup faaliyetlerini bağımsız ve yönetsel birimlerin etkisi altında kalmadan gerçekleştirmektedir.

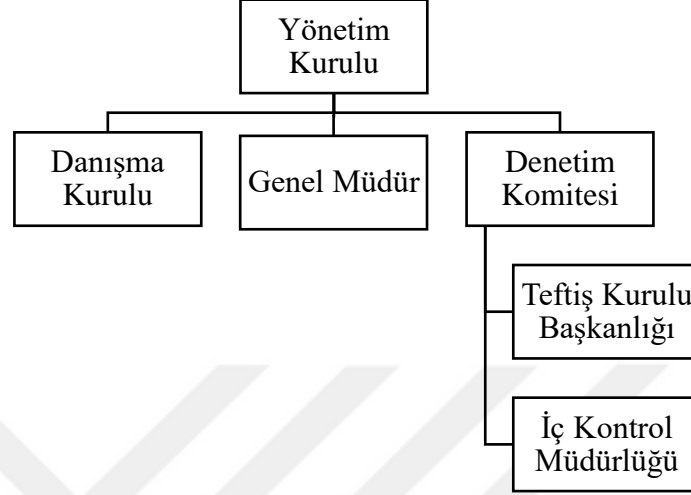
Konuyla ilgili Vakıf Katılım Bankası A.Ş.'nin 2017 yılı faaliyet raporundan bankanın denetim yapısı incelenmiştir. Vakıf Katılım Bankası A.Ş.'nin denetim yapısına ilişkin organizasyon şeması aşağıda şekil 3'de verilmiştir.⁸⁹

⁸⁸ (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/07/20140711-5.htm> 20.01.2019

⁸⁹ (Çevrimiçi) <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/yatirimciiliskileri/Documents/faaliyet-raporu-2017.pdf> 22.01.2019

Şekil 3: Vakıf Katılım Bankası A.Ş Denetim Yapısına İlişkin Organizasyon Şeması

Kaynak: <https://www.vakifkatilim.com.tr>

Teftiş kurulu başkanlığı ve iç kontrol müdürlüğü doğrudan denetim komitesi aracılığıyla yönetim kuruluna bağlıdır. Türkiye’de faaliyet gösteren diğer 4 katılım bankası; Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.⁹⁰, Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.⁹¹, Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.⁹², Ziraat Katılım Bankası A.Ş.⁹³’nin, denetim alanında benzer bir organizasyon yapısına sahip oldukları, denetim birimlerinin doğrudan denetim komitesi aracılığıyla yönetim kuruluna bağlı oldukları görülmüştür.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 3. Maddesi, banka tanımını “mevduat bankaları ve katılım bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarını”⁹⁴ olarak yaparak, banka tanımında mevduat bankaları ile katılım bankalarını aynı statüde tutmasından dolayı, katılım bankaları ile mevduat bankalarının mevzuat çerçevesinde denetim alanında farklı bir düzenleme bulunmamaktadır.

⁹⁰ (Çevrimiçi) <https://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/2017-faaliyet-raporu.pdf> 22.01.2019

⁹¹ (Çevrimiçi) <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-1546.vsf> 10.12.2018

⁹² (Çevrimiçi) <https://www.turkiyefinans.com.tr/tr-tr/insan-kaynaklari/Sayfalar/organizasyon-yapisi.aspx> 22.01.2018

⁹³ (Çevrimiçi) <https://www.ziraatkatilim.com.tr/bankamiz/kurumsal-bilgiler/Sayfalar/organizasyon-yapimiz.aspx> 22.01.2019

⁹⁴ (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf> 24.01.2019

BDDK tarafından yayımlanan Bankaların Bağımsız Denetimi Hakkında Yönetmelik de aynı şekilde banka tanımında katılım bankaları ile geleneksel bankaları ayırmadığından,⁹⁵ katılım bankaları da yönetmelik kapsamında belirlenen esaslara ve yükümlülüklerle bağlı olarak, gerekli bilgi birikimine ve yetkiye sahip yetkili kuruluşlar ve onların bağımsız denetçileri tarafından denetime tabi tutulmaktadır.

Katılım bankalarında bağımsız ve iç denetçiler tarafından bankanın İslami finans prensiplerine uygunluğuna ilişkin denetim faaliyeti gerçekleştirilip akabinde bir görüş oluşturulması, katılım bankalarının çalışanlarına ve diğer paydaşlarına karşı sorumluluklarını yerine getirmesine, İslami finansal prensiplere uygun faaliyetlerin yürütüldüğüne dair toplumda güvenin artmasına ve Türkiye’de katılım bankalarının pazar paylarının artmasına olumlu yönde etki etmesi kuvvetle muhtemeldir.

Bu nedenle katılım bankalarında bağımsız denetçi ve iç denetçiler tarafından İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin bir metodoloji dahilinde gerçekleştirilmesi, mevduat bankalarından farklı olarak sadece finansal verilere ilişkin güveni değil itibar anlamında da müşterilerin ve tüm paydaşların güven duygularının artmasına olanak sağlayacağı değerlendirilmektedir.

2.2.1.1. Katılım Bankalarında İç Denetim

İç Denetçiler Enstitüsü (The Institute of Internal Auditors) iç denetimin tanımını “İç denetim bir organizasyonun operasyonlarının etkinliğini artırmak, iyileştirmek, onlara değer katmak üzere tasarlanmış nesnel ve bağımsız bir güvence ve danışmanlık sağlama faaliyetidir. Bu faaliyet, yönetim, kontrol ve risk yönetimi süreçlerinin etkinliğinin ölçülmesini ve iyileştirilmesini sağlayacak sistematik ve disiplinli bir yaklaşım getirmek suretiyle, bir örgütün hedeflerini gerçekleştirmesine yardımcı olur.” olarak tanımlamıştır.⁹⁶

Katılım bankalarında iç denetim faaliyetleri tıpkı mevduat bankalarında olduğu gibi iç denetçiler ve müfettişler tarafından yerine getirilmektedir.

⁹⁵ (Çevrimiçi) https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/mevzuat_0001.pdf

24.01.2019

⁹⁶ Bayram, **a.g.e.**, s. 16.

Teftiş kurulunu, bankanın şubelerinde, genel müdürlük birimlerde ve bankanın denetimi altındaki kuruluşlarda yönetim kurulu ve denetim komitesi adına teftiş, inceleme ve gerektiğinde soruşturma yapma görev ve yetkisine sahip olarak tanımlamak mümkündür.⁹⁷

Katılım bankalarında da teftiş kurulları bağlı buldukları bankaların şubelerini, iştiraklerini ve genel müdürlük birimlerini yıllık iç denetim planı kapsamında denetlemekte, gerektiğinde inceleme ve soruşturmalarla görevlerinin getirmiş olduğu gereklilikleri müfettişler ile yerine getirmektedir.

İç kontrol birimleri ise bankanın süreçleri ve faaliyetlerinin etkinliğini, arttırmak, hataların azaltılmasını sağlamak ve riskleri minimize etmek amaçlı faaliyetlerini sürdürmektedir.

Katılım bankaları, faizsizlik prensibiyle faaliyetlerini yürüttüklerini ileri sürmelerinden dolayı müşteriler, çalışanlar, banka sahipleri kısacası tüm paydaşların akıllarındaki en önemli sorulardan bir tanesi bankaların faaliyetlerini İslami finansal prensiplere ne derece uygun olarak yürüttüğüdür. Bu soru işaretinin giderilmesinin en önemli yollarından biri ise etkin bir denetimdir. Bu nedenle katılım bankalarının İslami finansal prensiplere uygun işlem gerçekleştirdiğini ve uygulamaların verilen fetva veya görüşlere ne derece uyum sağladığının tespitini en iyi yapabilecek organizasyonları, teftiş kurulları ve iç kontrol birimleri olarak değerlendirmek mümkündür.

Mevduat bankaları ile katılım bankalarında çalışan müfettiş ve iç kontrolörlerin görev ve yetkileri mukayese edildiğinde, aralarındaki farklılık İslami finansal prensiplere uygunluğa ilişkin yapılan veya yapılması gereken denetim alanlarında ortaya çıkması beklenir. Fakat Türkiye’de iç kontrolör ve müfettişlerin görev ve yetkilerinin belirlendiği, Bankaların İç Sistemleri ve İçsel Sermaye Yeterliliği Değerlendirme Süreci Hakkında Yönetmelik içeriğinde, katılım bankalarında görev yapan iç kontrolör veya müfettişlerin görev ve yetki tanımları incelendiğinde, katılım

---

⁹⁷ Serhat Yüksel, Mustafa Tefik Kartal, Sinemis Zengin, “Banka Personelinin Teftiş Kuruluna Bakış Açısının Değerlendirilmesi”, **Finans Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Cilt 53: Sayı 622, 2016, s. 101-115.

bankalarının İslami finansal prensiplere uygunluğuna yönelik bir denetim yapılmasına ilişkin bir düzenlemenin yapılmadığı, mevduat bankaları ile katılım bankalarında görev yapan iç denetçilere ilişkin herhangi bir ayırım bulunmadığı görülmüştür.⁹⁸

Bu nedenle Türkiye’de yapılan mevzuat düzenlemelerinde, mevduat bankalarında görev yapan müfettiş ve iç kontrolörler ile katılım bankalarında görev yapan müfettiş ve iç kontrolörler arasında görev ve yetki alanında mevzuat olarak düzenlenmiş bir ayırım bulunmamaktadır.

Katılım bankalarında halihazırda İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin müfettiş veya iç kontrolörler tarafından kapsamlı bir denetim gerçekleştirilse ve sonucunda bir rapor oluşturulsa dahi raporlara ilişkin alınan aksiyonlar banka iç denetim faaliyeti olarak değerlendirilebilmekte, önerilere ilişkin aksiyon alınıp alınmaması bankanın iç sorumluluğunda olabilecektir.

Bu durumda, A katılım bankası ile B katılım bankası arasından İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi konularında farklı uygulamaların oluşmasına olanak sağlama ihtimalini doğurmaktadır. Diğer bir taraftan İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin mevzuat çerçevesinde bir standart belirlenmediğinden, katılım bankalarında iç denetim birimleri tarafından İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini yapıp yapılmaması da tamamen bankanın kendi isteğine bağlı olabilmektedir.

Türkiye’de katılım bankalarında İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin yapılmasının kanun nezdinde herhangi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Fakat katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygunluğuna ilişkin yapılan ve yapılmaya çalışılan denetimlerin, müfettiş veya iç denetçi nezdinde, bankadaki görevinin haricinde toplumsal bir vazifesi de bulunmaktadır.

2.2.1.2. Bağımsız Denetim (Dış Denetim)

Bağımsız denetim, işletmenin finansal kayıtlarında belirtilen bilgilerin doğru ve kanunlar ile belirlenmiş çerçevelere uygunluğunu, finansal verilerin gerçeği doğru bir şekilde aktarıp aktarmadığı yönünde bir kanıya varmak amacıyla, bağımsız

⁹⁸ (Çevrimiçi) <http://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5411.pdf> 24.01.2019

denetim faaliyetinde bulunmaya izinli kuruluşların denetçileri tarafından denetim ilke ve kurallarına göre incelenmesi ve akabinde belirlenen hususların kanıtlarıyla birlikte rapora bağlanmasını ifade eden bir süreçtir.⁹⁹

Katılım bankaları da mevduat bankaları gibi çeşitli denetim prosedürleri uygulanarak, tek düzen hesap ve kayıt düzeni, banka tarafından hazırlanan finansal tablolarının doğruluğunun ve güvenilirliğinin teyit edilmesi ve görüş oluşturulması amacıyla bağımsız denetim gerçekleştirmeye yetkin kuruluşlar tarafından 02.04.2015 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanan Bankaların Bağımsız Denetimi Hakkında Yönetmelik kapsamında belirtilen usul ve esaslara uygun olarak denetlenmektedir.¹⁰⁰

Bu doğrultuda yeterli bilgi birikimine, yetkinliğe ve mevzuat kapsamında yeterliliğe sahip bağımsız denetim firmaları, yıl içerisinde denetim faaliyetlerini sürdürerek katılım bankalarının mali tabloları, finansal raporları, muhasebe kayıtları ve bankacılık süreçlerinin etkinliği ve doğruluğunu denetlemektedir.

Bağımsız denetim firmaları, katılım bankalarında yıl içerisinde bankacılık süreçlerine ilişkin gerçekleştirmiş oldukları denetim sonucunda, bankanın iş ve işleyişine ilişkin bir görüş belirterek raporunu oluşturmaktadır.

Bağımsız denetim firmalarının düzenlemiş olduğu denetim raporları katılım bankalarının internet sitelerinde yayınlanarak paydaşların bilgisine sunulmaktadır. Konuyla ilgili Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.¹⁰¹ ve Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.’nin¹⁰² 2017 yılı 4. Dönem Bağımsız Denetim Raporları incelenmesi neticesinde, raporun banka bilgileri kısmında, bankanın faaliyetlerini faizsiz olarak gerçekleştirdiği yönünde bilgi verilmektedir.

Diğer taraftan katılım bankasının, katılım fonu müşterilerine dağıtmış olduğu kar/zarar hesaplamalarının İslami prensiplere uygunluğunun, bankanın fon kullandırım ve hazine işlemlerini, katılım bankacılığı prensiplerine uygun bir şekilde

---

⁹⁹ Kurt, a.g.e., s. 53-57.

¹⁰⁰ (Çevrimiçi) <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150402-5.htm> 25.01.2019

¹⁰¹ (Çevrimiçi) <https://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/bagimsiz-denetim-raporlari/20171231.pdf> 30.01.2019

¹⁰² (Çevrimiçi) <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-2052.vsf> 30.01.2019

uygulayıp uygulamadığı konularının İslami finans prensiplerine uygunluğuna göre denetlendiği yönünde ulaşabildiğimiz herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Bağımsız denetim raporunda katılım bankalarının faaliyetlerini faizsiz olarak gerçekleştirdiğine dair verilen bilginin de yapılan denetim sonucunda varılan bir tespit değil, banka ile ilgili bilgi verme mahiyetinde olabileceği değerlendirilmektedir.

Katılım bankalarının bağımsız denetim kuruluşları tarafından, katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygun olarak faaliyetlerine devam edip etmediklerinin denetlenmesi konusunda, tıpkı iç denetim faaliyetinde olduğu gibi Türkiye’de mevzuat açısından bir düzenleme bulunmamaktadır.

Bu nedenle de katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygunluğuna ve danışma kurulları tarafından verilen fetvalara uyumları noktasında, bağımsız denetim firmaları tarafından herhangi bir denetim yapılmamakta ve katılım bankalarının iş ve işleyişlerinin İslami finans prensiplerine uyumu konularında bağımsız denetçiler tarafından görüş bildirilmemektedir.

Bağımsız denetim firmaları tarafından katılım bankalarının iş ve işleyişle ilgili süreçlerinin İslami finans prensiplerine uyumuna ilişkin mevcut durumda denetim yapılsa dahi mevzuat çerçevesinde bir düzenleme olmadığından, ulaşılan sonuçların katılım bankaları nezdinde herhangi bir yasal yaptırıma neden olmayacağı, bu nedenle de katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygunluğuna ilişkin verilen görüşlere uyup uymama konularında özgür olabileceği ve denetim sonuçlarının yasal otorite nezdinde bağlayıcılığının olmayacağı beklenmektedir.

Diğer bir taraftan, halihazırda bağımsız denetim firmaları tarafından katılım bankalarına İslami finansal prensiplere uygunluğu noktasında gerçekleştirmiş oldukları denetim sonucunda güvence verilmesi çok mümkün görünmemektedir. Çünkü Türkiye’de katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygunluk denetimlerine ilişkin yasal veya yetkin herhangi bir otorite tarafından düzenlenen, katılım bankalarında kullanılan ürünlerin standartlarını belirleyen yönetmelik, tebliğ veya politika bulunmadığından, bağımsız denetim firmalarının denetim faaliyetlerini gerçekleştirirken kılavuz olarak kullanabilecekleri kaynak bulunmamaktadır.

Ayrıca bağımsız denetim firmalarında çalışan denetçilerin katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygunluğu noktasında güvence veya görüş verilebilmesi için bağımsız denetçilerin, katılım bankalarının regülasyonlarına, kurallarına ve prensiplerine hakim olması gerekmektedir.¹⁰³

Konuyu özetlemek gerekirse, Türkiye’deki katılım bankaları ile mevduat bankaları bağımsız denetim konularında kanun nezdinde aynı statüye ve düzenlemeye sahiptir. Bu nedenle Türkiye’de katılım bankaları ile mevduat bankaları arasında, bağımsız denetim süreçleri ve denetime konu alanlar noktasında farklılık bulunmamaktadır.

Bağımsız denetçi tarafından gerçekleştirilen denetimler bankanın iş ve işleyişiyle ilgili süreçleri kapsamakta, bankada gerçekleştirilen işlemlerin İslami finansal prensiplere uygunluğu noktasında denetim yapılmayarak, oluşturdukları bağımsız denetim raporunda İslami finans prensiplerine uyum noktasında görüş veya güvence verilmemektedir.

2.3. Katılım Bankalarının Denetimine İlişkin Örnek Olabilecek Yöntemler

Katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygun olarak denetlenmesi için standartların belirlenmesi ve bu standartlar dahilinde denetimlerin icra edilmesinin gerektiği çalışmamızın önceki bölümlerinde ele alınmıştır. Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının halihazırda İslami finans prensiplerine göre denetimi gerçekleştirilmediği anlaşıldığından konuya örnek olması maksadıyla Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygun olarak denetlenebilmesi için çalışmamız esnasında edinilen bilgiler ışığında, başlık altında belirtilen yöntemlerin uygulanabileceği düşünülmektedir.

İç denetim faaliyetini gerçekleştirmek amacıyla öncelikle denetimlerin kim tarafından ve nasıl yapılacağı konusu belirlenmelidir. Çünkü İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin gerçekleştirilebilmesi için denetimi

---

¹⁰³ Md. Jahidur Rahman, **The Current Perception and Practice of “Shariah Auditing” in Bangladeshi Islamic Banks**, MBA Thesis, Ritsumeikan Asia Pacific University, Japonya, Eylül 2013, s. 16-18.

gerçekleştirecek müfettiş veya iç denetçinin gerektiği kadarınca fıkhi konularda bilgi sahibi olması gerekmektedir. Bu konu belirlendikten sonra denetçiye gerekli eğitimler verilerek denetçilerin alanında uzmanlaşması sağlanabilir. Bu sayede de denetimlerin etkinliği ve verimliliği artacaktır.

İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştiren denetçinin bağımsız olması denetimin güvenilirliği açısından önem taşımaktadır. Bu nedenle müfettiş veya denetçi doğrudan yönetim kuruluna bağlanıp raporları yönetim kurulu üyelerinden oluşan denetim komitesine sunulabilir. Bu aşamadan sonra denetimlerin altı ayda bir veya yılda bir gibi hangi sıklıkla gerçekleştirileceği, kapsamının ne olacağı, raporların asgari hangi bilgileri içereceği açık bir şekilde belirlenebilir.

Müfettiş veya iç denetçinin denetim faaliyeti esnasında görüş alabileceği, fikir alışverişinde bulunabileceği, banka iç uygulamalarına ilişkin standartları belirleyecek, denetim akabinde tespit edilen bulguları gidermeye ve süreçleri iyileştirmeye yardımcı olacak icradan bağımsız banka iç bünyesinde danışma kurulunun oluşturulması denetime katkıda bulunabilir.

Denetimin farklı alanlara indirgenmesi amacıyla fon kullandırım, muhasebe, bankacılık, hazine, yatırım işlemleri gibi katılım bankalarının ana faaliyet alanlarına ilişkin kapsam belirlenebilir. Bu sayede istenildiği takdirde tam kapsam ve dar kapsam olarak denetim faaliyeti önceden planlanabilir.

Kapsamın belirlenmesi noktasında örnek olması maksadıyla, katılım bankalarının fon kullandırım yöntemlerinden biri olan murabaha işlemleriyle ilgili müfettiş veya iç denetçi tarafından banka şubesinde gerçekleştirmiş olduğu İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminde takip edeceği kontrol noktaları ve örneklem metodolojisi açıklanmaya çalışılmıştır.

2.3.1. Örnek A Şubesinde Murabaha İşlemleri Denetimi

X Katılım Bankasının A Şubesi yıllık iç denetim planı kapsamında Teftiş Kurulu Başkanlığı müfettişi Y tarafından İslami finans prensiplerine uygunluk açısından denetlenmektedir. A Şubesi 2018 yılı içerisinde yüz işlemde toplam on milyon TL tutarında murabaha yöntemiyle fon kullandırım işlemi gerçekleştirmiştir. Müfettiş Y, denetim kapsamı ve metodolojisi standardı kapsamında belirtildiği şekilde

örnekleme şubenin gerçekleştirdiği murabaha işlemlerinin en yüksek hacme sahip ilk beş müşterisini ve oran olarak yüzde yirmisini almıştır.

Katılım bankaları fon kullandırım yöntemleri standardına göre belirlenen kontrol noktalarına istinaden denetim faaliyeti aşağıdaki şekilde gerçekleştirilebilir.

Tablo 4: Murabaha İşlemine İlişkin Örnek Kontrol Noktaları

Kontrol Noktası	Evet/Hayır
Satıcı hesabından müşteri hesabına fon kullandırım bedeli geri gelmekte midir?	
Murabaha işlemine konu ürün katılım bankacılığı prensiplerine uygun mudur?	
Murabaha işlemine ait doğru fatura temin edilmiş midir?	
Proforma fatura ile fatura arasında fark bulunmakta mıdır?	
Murabaha işlemine ait faturada tahrifat var mıdır?	
Murabaha işlemine ait faturada vade bulunmakta mıdır?	
Murabaha işlemine ait faturanın tarihi ve saati vekil tayininden sonra mıdır?	
Müşterinin faaliyet alanıyla satın alınan ürün uyumunda mıdır?	
Satıcı firma ile müşteri arasında akrabalık/ortaklık vs. ilişki bulunmakta mıdır?	

Müfettiş Y, murabaha işlemine ilişkin gerçekleştirmiş olduğu test ve kontrolün sonuçlarını çalışma kağıdı olarak saklayarak, tespitlerini raporunda belirtip denetlenenden konuyla ilgili görüş alabilir. Denetlenenden aldığı görüşün akabinde Müfettiş Y murabaha işleminin İslami finans prensiplerine uygun olup olmadığına ilişkin kendi görüşünü oluşturabilir. Müfettiş Y tarafından denetim standartları gereğince örneklem metodolojisiyle inceleme gerçekleştirildiğinden denetim icra ettiği şubenin İslami finans prensiplerine uygun olarak faaliyetini yürüttüğüne dair makul bir görüş sunabilir veya görüş vermekten kaçınabilir.

Katılım bankalarının fon kullandırım işlemleri haricinde hazine, muhasebe, yatırım, sukuk işlemleri de yukarıda belirtilen yöntem dahilinde müfettiş veya denetçi tarafından denetim konu edilebilir. Bahse konu alanlarda sağlıklı bir denetimin icra edilebilmesi için temel ihtiyacın standartların ve kontrol noktalarının belirlenmesi olarak değerlendirilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. İslami Finans Denetimine İlişkin Standartlar ve Malezya Örneği

Türkiye’de katılım bankaları ile mevduat bankaları arasında denetim anlamında mevzuat bakımından bir farklılık bulunmadığının anlaşıldığından çalışmamızın bu bölümünde, konunun detaylı bir şekilde mukayese edilebilmesi amacıyla dünyada katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin oluşturulan standartlar ve çalışmalardan bahsedilerek, Malezya’nın katılım bankacılığı alanında İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi ile ilgili yaptığı çalışmalardan bahsedilecektir.

3.1. Dünyada Katılım Bankalarının Denetim Yapısı

Müslüman nüfusun hızlı bir şekilde artması ve Müslüman ülkelerin ekonomik anlamda gerçekleştirdikleri olumlu büyümeye istinaden, İslami bankacılık, katılım bankacılığı, İslami finansal kurumlar gibi isimlerle adlandırılan faizsizlik ilkesiyle işlev gören finansal kuruluşlar son yıllarda hızlı bir gelişim göstermiş, buna istinaden İslami finansal kuruluşlar tıpkı geleneksel bankalar gibi kurumsallaşmış yapılar oluşturmuşlardır.

Katılım bankalarının mevcut yapılarının geleneksel bankalara kıyasla daha karmaşık olması, hem bankacılık mevzuatına hem de İslami usul ve esaslara uygun işleyişine sahip olması nedenleriyle denetim, denetim süreçleri ve kapsamı noktasında geleneksel bankalardan farklılaşmaktadır.

Dünyadaki katılım bankaları geleneksel bankalardan denetim anlamında, bankaların çalışanlarına, müşterilerine, yönetim kuruluna kısacası tüm paydaşlarına kuruluşun İslami usul ve esaslara ilişkin faaliyet gösterdiğine dair bir güvence verilmesi maksadıyla gerçekleştirilen İslami finans prensiplerine uygunluk denetimleri ölçüsünde farkını ortaya koymaktadır.

Dünyada İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini faizsiz finans kuruluşlarının, tüm faaliyetleriyle İslami finans prensiplerine uygunluğunun incelenmesinin yanı sıra faizsiz finans kuruluşlarının mali tabloları, operasyonel

süreçleri, dokümantasyonlar, sözleşmeler ve prosedürlerin bir bütün halinde incelenip raporlanarak ilgili faizsiz finansal kuruluşun faaliyetlerinin İslami finans prensiplerine uygunluğuna ilişkin görüş belirtilerek güvence verilmesi faaliyeti olarak tanımlamak mümkündür.¹⁰⁴

İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi faaliyeti, İslami finansal kuruluşların halihazırda yürütmüş olduğu bankacılık işlemlerini ve süreçlerini kapsayan denetim fonksiyonuyla benzer yönleri olmasına karşın daha çok bankanın işleyişine ilişkin İslami finans prensiplerine uygunluk ilkesinin sağlanması amacıyla gerekliliklere odaklanmaktadır.¹⁰⁵

Dünyada katılım bankalarında İslami finans prensiplerine uygunluk denetim faaliyetini, iç denetim (Shari'ah Audit) ve bağımsız dış denetim faaliyeti (External Shari'ah Audit) olarak iki aşamada ele almak mümkündür. İslami finans prensiplerine uygunluk iç denetim faaliyeti, katılım bankalarında bankanın bünyesinde görev yapan iç denetçiler tarafından, dış denetim faaliyeti ise kuruluştan bağımsız dış denetçiler tarafından yerine getirilmektedir.¹⁰⁶

Faizsiz finans sektöründe son zamanlarda gündeme gelen ve standartlaşmasına ilişkin çeşitli çalışmalar yapılan dünyada external shari'ah audit olarak adlandırılan bağımsız İslami dış denetim ise bağımsızlığını kanıtlamış ve alanında yetkinliğe sahip kuruluşlar tarafından yayımlanan standartlar ölçüsünde bağımsız denetçiler tarafından gerçekleştirilmektedir.

3.1.1. İç Denetim

Dünyada katılım bankalarında bankanın gerçekleştirmiş olduğu işlemlerin İslami finans prensiplerine uygunluğunun anlaşılabilmesi ve güvence verilebilmesi adına, İslami finans prensiplerine uygunluk denetimleri gerçekleştirilmektedir. Lakin

---

¹⁰⁴ Yaacob Hisham, "Issues and Challenges of Shari'ah Audit in Islamic Financial Institutions: A Contemporary View", **3rd International Conference on Business and Economic Research**, 2012, Indonesia, pg. 2669-2679.

¹⁰⁵ Hisham, **a.e.**, pp.2670

¹⁰⁶ Ali Idiab Mohammed Idiab, Mohamad Sabri bin Haron and Sofian Bin Hj. Ahmad "The Organization of Audit Department in Islamic Banks and Commercial Banks the Description and Responsibilities of Internal Auditor" **Australian Journal of Basic and Applied Sciences**, Vol:5, Num:12, 2011, pg. 584-589.

dünyada katılım bankalarında İslami finans prensiplerine uygunluk iç denetimini sadece denetim kavramı ile sınırlamayıp kurumsal yönetim adı altında bir sistem içerisinde belirtilmektedir.

İslami kurumsal yönetim, “İslami finansal kurumların, fetva verilmesi, bilgi paylaşımı ve İslami finansal prensiplere uygunluğun incelenmesi konularında, etkili ve bağımsız bir gözetim sağlamak için gerçekleştirdikleri bir dizi kurumsal ve yönetsel düzenleme” olarak tanımlanmaktadır.¹⁰⁷

İslami kurumsal yönetim sistemi ise İslami faizsiz finansal kuruluşların yöneticilerinin paydaşlarına karşı sorumlu olduğu hususların hesaplanabilir olmasına olanak sağlayacak, faizsiz finansal kuruluşların İslami finans prensiplerine uygun olmayan iş ve işlemleriyle ilgili paydaşlara koruma sağlayacak bir sistem olarak ele alınmaktadır.¹⁰⁸

Yukarıdaki tanımlara istinaden İslami kurumsal yönetim sistemi, İslami faizsiz finansal kuruluşlara olan güvenin artması, iş ve işleyişlerindeki şeffaflığın sağlanması, İslami usul ve esaslara uygun faaliyetlerini yürütebilmesi anlamında, oluşturduğu denetim ve kontrol yapılarıyla her geçen gün önemi artan bir standartlaşmadır.

İslami kurumsal yönetim sisteminin temel amacı, katılım bankalarını da içeren İslami faizsiz finansal kuruluşların faaliyetlerini İslam hukukuna uygun yerine getirmelerini sağlamaktır. Bu amacını yerine getirebilmek için İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini de içeren bir sistem ele alınmaktadır. Bu sistemle birlikte İslami faizsiz finansal kuruluşların, İslami finans prensiplerine uyumsuzluk riski (shari’ah non-compliant risk) olarak adlandırılan kuruluşun faaliyetlerinin İslami prensiplere uygun olmadığı tespit edilmesi sonucunda oluşacak itibar riskini ortadan kaldırmayı hedeflemektedir.¹⁰⁹

Ali Idiab Mohamed, Mohamad Sabri bin Haron ve Shofian Bin Hj. Ahmad tarafından 2011 yılında Malezya’da yapılan çalışmada, katılım bankalarının iş ve işleyişiyle ilgili İslami finans prensiplerine uygunluk ilkesi uyarınca gerçekleştirilen

---

¹⁰⁷ Güney, **a.g.e.**, s. 46.

¹⁰⁸ Hisham, **a.g.e.**, pp.2671.

¹⁰⁹ Güney, **a.g.e.**, s. 48.

denetimlere istinaden görüş verilebilmesi için katılım bankalarında görev yapan iç denetçilerin mevduat bankalarında görev yapan iç denetçilerden farklı olarak birtakım özelliklere sahip olması gerektiği belirtilmiştir.

Yapılan çalışmada, katılım bankalarında görev yapan iç denetçilerin İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini yerine getirebilmeleri amacıyla aşağıda verilen özelliklere sahip olmalarının gerekliliği belirtilmiştir.¹¹⁰

- İslam ahlakına bağlı olmak,
- Katılım bankalarının tüm işlemlerinde İslami finans prensiplerini bilerek ve anlayarak çalışmak,
- Helal ve haram arasındaki ayrımı bilmek ve inanmak,
- Öncelikle Allaha, daha sonra kendisine, yöneticilerine ve müşterilerine karşı sorumluluğunun farkında olmak,
- Bankanın yürütmüş olduğu faaliyetlerin farkında olmak, özellikle finansal ve yatırım alanlarında İslam hukuku bilgisine sahibi olmak,
- Denetlediği alan ile ilgili bilgi sahibi olarak, katılım bankacılığı ve İslam iktisadı alanlarında yayımlanan standartlar, dokümantasyonlar, gelişmeler hakkında haberdar olmak.

Diğer bir taraftan Muhammad Showkat Imran, Afzal Ahmad ve Md. Zahid Hossain Bhuiyan tarafından 2012 yılında Bangladeş'te bulunan İslami bankaların denetim yapıları ile ilgili yapılan çalışmada, yukarı verilen özelliklere ek olarak katılım bankalarında görev yapan iç denetçilerin, görevlerini İslami finans prensiplerine uygun olarak yerine getirebilmeleri için dürüst, sözüne güvenilir, adil ve güvenilir olmalarının gerekliliği belirtilmiştir.¹¹¹

Özellikle Malezya ve Bangladeş gibi Uzakdoğu Asya ülkelerinde, Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarından farklı olarak, İslami finans prensiplerine

---

¹¹⁰ Ali Idiab Mohammed Idiab, Mohamad Sabri bin Haron and Sofian Bin Hj. Ahmad "The Organization of Audit Department in Islamic Banks and Commercial Banks the Description and Responsibilities of Internal Auditor" **Australian Journal of Basic and Applied Sciences**, Vol:5, Num:12, 2011, pp. 584-589

¹¹¹ Muhammad Showkat Imran, Afzal Ahmad, Md. Zahid Hossain Bhuiyan, "Auditing in Islamic Perspective and Auditing as Practiced in some selected Islamic Banks Operating in Bangladesh", **IIUC Studies**, Vol:9, 2012, pp. 293-306

uygunluk denetimini bir sistem içerisinde aldıkları, Türkiye’deki katılım bankalarından İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi alanına daha fazla yoğunlaştıkları, iç denetim faaliyetini sadece bankacılık süreçleri için değil faaliyetlerin İslami finans prensiplerine uygun olarak yerine getirildiğinin tespiti amacıyla da yürüttükleri ve bu alanda çeşitli akademik çalışmalar yapılarak standartların belirlenmeye çalışıldığı görülmüştür.

3.1.2. Bağımsız Denetim

İslami finans prensiplerine uygunluk konusu, Dünya’da faizsiz finansman kuruluşu olarak anılan katılım bankalarının, müşteri nezdinde güven duygusunun artmasına yardım eden, ilgili kuruluşlara şeffaflık sağlayan önemli bir husustur. İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin bağımsız kuruluşlar tarafından yerine getirilmesi ise İslami finansal kuruluşlara İslami finans prensiplerine uyum noktasında güvence sağlayan, doğru iş ve işleyişine destek olan en önemli yapı taşlarından birisidir. Bu nedenle katılım bankalarında, bağımsız denetçiler tarafından yerine getirilen İslami finans prensiplerine uygunluk denetim uygulamasının geliştirilmesi, standartlaştırılması ve denetim sistemine uygun hale getirilmesi noktasında Dünya’da çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.

20.12.2016 tarihinde Kuveyt Merkez Bankası (CBK) başkanı Dr. Mohammed Y. Al Hashel tarafından yapılan duyuruda, Kuveyt’te faaliyette bulunan faizsiz finans kuruluşlarının İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin regülasyonların belirlenmesi ve geliştirilmesi amacıyla Kuveyt Merkez Bankası tarafından “Shariah Supervisory Governance for Kuwaiti Islamic Banks” yönergesinin yayınlandığını belirtmiştir.¹¹²

Kuveyt Merkez Bankası tarafından yayınlanan yönergeyle birlikte bağımsız denetçiler tarafından yerine getirilen İslami finans prensiplerine uygunluk denetim uygulamasının standartlarının ve uygulanabilirliğinin belirlenmesi amaçlanmaktadır.

---

¹¹² (Çevrimiçi) <http://www.cbk.gov.kw/en/images/Shariah-Governance-Islamic-Banks-10-122718-2.pdf> 04.01.2019

Kuveyt Merkez Bankası tarafından yayınlanan yönerge sadece Kuveyt'te sınırlı kalmayıp, Pakistan ve Bahreyn'de de uygulanmaktadır.¹¹³

İslami finans prensiplerine uygunluk denetimlerinin bağımsız denetçiler tarafından yerine getirilip güvence verilmesi, katılım bankalarının müşterilerinin, çalışanlarının, ortaklarının kısacası tüm paydaşlarının bankanın İslami finans prensiplerine uygun faaliyet yürüttüğüne ilişkin daha fazla güven duymasına olanak sağlamaktadır.

İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin kapsamı, Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI) tarafından yayınlanan standartları da baz alarak, ürünlerin ve faizsiz finans kuruluşlarının işleyişlerinin bu standartlara uyumu, İslami prensipler ve kurallar konusunda bilgi sahibi, bağımsızlığını kanıtlamış denetçiler tarafından yerine getirilmektedir. İslami finans prensiplerine uygunluk denetimlerini yerine getiren bağımsız denetçilerin fıkıh uzmanı (shariah scholar) kadar olmasa da fıkhi konularda tecrübe ve bilgi sahibi olması gerektiği belirtilmektedir.¹¹⁴

Bağımsız dış denetçiler tarafından İslami finansal kuruluşlarda gerçekleştirilecek İslami finans prensiplerine uygunluk denetimleri, kuruluşların İslami finans prensiplerine uyumsuzluk riskinin minimize edilmesi, paydaşlarına karşı sorumlulukların belirlenmesi ve İslami finansal kuruluşların işleyişine ilişkin şeffaflık sağlanması açısından önem arz etmektedir. Bu nedenle Dünyada konuyla ilgili yeni çalışmaların yapılması ve standartların yayımlanması beklenmektedir.

Yeni çalışmalar ve standartlar ile birlikte dış denetim faaliyeti daha etkin bir şekilde yerine getirilmesi ve paydaşlarının güven duygularının artmasıyla katılım bankalarının büyümelerine ve gelişmelerine olumlu katkı yapması kuvvetle muhtemeldir.

---

¹¹³ Uddin Ahmed Mezbah, "External Shariah Audit of Islamic Banks", **International Shari'ah Research Academy for Islamic Finance**, Islamic Finance News, 2015 pp. 15

¹¹⁴ Mezbah, a.e., pp.15.

3.2. İslami Finans Prensiplerine Uygunluk Denetimi Alanında Standartları Oluşturan Kuruluşlar

İslami faizsiz finansal kurumlarda yani Türkiye'deki katılım bankalarında, İslami finans prensiplerine uygunluk denetimlerinin belirli standartlar ve ölçütler dahilinde uygulanması amacıyla, dünyada yetkin ve etkinliği bulunan kuruluşlar tarafından çeşitli standartlar oluşturularak, denetim yöntemi, risklerin hesaplanması gibi hususlara ilişkin çerçeveler belirlenmeye çalışılmaktadır.

Dünyada halihazırda küresel İslami finans endüstrisinde standartları belirleyen, geçerliliği bulunan, sektörde söz sahibi iki önemli kuruluş bulunmaktadır. Bunlardan ilki Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions (AAOIFI), ikincisi ise Islamic Financial Services Board (IFSB) kuruluşudur.

3.2.1. AAOIFI

1991 yılında Bahreyn'de kurulan AAOIFI, küresel İslami finans endüstrisinin gelişimine katkı sağlaması amacıyla muhasebe, denetim, etik ve kurumsal yönetim alanlarında 100 kadar standart yayınlamaya, içlerinde merkez bankaları, düzenleyici kurumlar, finansal kuruluşlar, muhasebe ve denetim firmaları, hukuk firmaları gibi 45'ten fazla ülkenin kuruluşları tarafından desteklenmektedir.¹¹⁵

AAOIFI, İslami faizsiz finansal kuruluşların muhasebe, denetim, yönetim ve etik alanlarında İslami finans prensiplerine uygun uluslararası standart ve pratikler geliştirmeyi amaçlamaktadır.¹¹⁶

AAOIFI tarafından yayınlanan standartlar, Türkiye'deki katılım bankalarının genel kabul görmemektedir. Fakat Nisan 2017'de AAOIFI'nin dünyadaki faizsiz finans kuruluşları tarafından kabul edilen 58 faizsiz finans standardının, Türkçe 'ye tercüme edilmesi için çalışma yapıldığı ve bu standart üniversite, sektör paydaşları ve kamu kesimine Türkçe kaynak olarak sunulmuştur.¹¹⁷

¹¹⁵ (Çevrimiçi) <http://aaoifi.com/about-aaoifi/?lang=en> 12.01.2019

¹¹⁶ (Çevrimiçi) <http://aaoifi.com/about-aaoifi/?lang=en> 12.01.2019

¹¹⁷ (Çevrimiçi) <http://katilimfinansdergisi.com.tr/aaoifi-faizsiz-finans-standartlari-turkceye-kazandiriliyor> 16.01.2019

AAOIFI tarafından denetim alanında yayınlanan standartlara ilişkin özet bilgiler aşağıda verilmiştir.

3.2.1.1. Üç Numaralı Standart

AAOIFI tarafından yayınlanan üç numaralı standart (Governance Guidance 3), iç meşruluk denetimi olarak adlandırılan İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştirmek amacıyla, danışma kurullarının yanında teftiş kurulu veya iç kontrol gibi bir denetim yapısını ve bu yapının nasıl oluşacağına ilişkin bilgiler içermektedir.¹¹⁸ Bu standartla birlikte iç denetim yapısının bağımsızlığına ve sorumluluklarına vurgu yapılmaktadır.

AAOIFI standart üç'e göre İslami finans prensiplerine uygunluk denetimiyle ilgili oluşturulması gereken yapıya ilişkin hususlar aşağıda verilmiştir.¹¹⁹

- İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi bağımsız bir organ veya iç kontrol tarafından gerçekleştirilir.
- Yönetim kurulu ve üst yönetim İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi konusunda her türlü desteği sunmakla yükümlüdür.
- İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştiren yapının yöneticisi yönetim kuruluna karşı sorumludur.
- İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştiren denetçiler işlerinde profesyoneldir ve özellikle İslam hukuku ve fıkıh alanında yeterli donanıma sahiptir ve denetçilerin fıkıh ve İslam hukuku ile ilgili duyacağı eğitim ihtiyacı yerine getirilir.
- Denetçi başkanı denetim sonuçlarını yönetimle tartışır ve final raporu yönetim kuruluna, yönetime ve danışma kuruluna sunar.
- İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştiren denetçilerin yapmış olduğu tespitlerden ötürü yönetimle ihtilaf ortaya çıkması halinde denetçilerinin görüşü doğru kabul edilir.

¹¹⁸ Yusuf Dinç, "Katılım Bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim Unsuru Olarak Değerlendirilmesi", **İslam Ekonomisi ve Finans Dergisi**, Sayı:2, 2016, s. 83-103

¹¹⁹ Dinç, **a.e.**, s. 87

AAOIFI tarafından yayımlanan bu standartla birlikte katılım bankalarında İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin çerçevenin, sorumlulukların belirlenmesi amaçlanmıştır. Standart, İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştiren denetçilerin bağımsız olmasını ve bağımsızlığın sağlanabilmesi amacıyla da doğrudan yönetim kuruluna bağlanmasının gerekliliğini ortaya koymaktadır.

3.2.1.2. Dört Numaralı Standart

AAOIFI tarafından yayımlanan 4 numaralı yönetim standardı ise, İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilebilmesi amacıyla, İslami finansal kuruluşlara yönetim kurulu düzeyinde bir denetim ve yönetim komitesi (audit and governance committee) kurulmasını önermektedir.¹²⁰

dört numaralı standartla birlikte aynı üç numaralı standartta olduğu gibi iç denetim faaliyetini yerine getiren çalışanların bağımsız olmaları ve yönetim kurulu ile daha etkin bir şekilde irtibat halinde olmaları için denetim komitesi yapısının oluşturulması amaçlanmıştır.

3.2.1.3. Altı Numaralı Bağımsız Denetim Standardı

AAOIFI tarafından İslami finansal kuruluşların İslami finans prensiplerine uygunluk denetimlerinin bağımsız denetçiler tarafından nasıl gerçekleştirileceğine ilişkin standartları belirlemek ve denetim faaliyetlerine rehber olması maksadıyla İslami faizsiz finansal kuruluşlar ve bağımsız denetim firmaları için altı numaralı standart yayınlamıştır. AAOIFI tarafından oluşturulan bağımsız denetim standardı, katılım bankalarında bağımsız denetimin kapsamlı bir şekilde nasıl yapılacağı yönünde rehber vazifesi görmeyi amaçlamaktadır.¹²¹

AAOIFI tarafından yayınlanan “Auditing Standart for Islamic Financial Institutions(ASIFI) No:6” standarda ilişkin bilgi aşağıdaki tabloda verilmiştir.¹²²

¹²⁰ Güney, a.g.e., s. 50.

¹²¹ AAOIFI, *Shari'ah Standarts*, No:6

¹²² AAOIFI, a.e., pp.7-8

Tablo 5: AAOIFI Altı Numaralı Bağımsız Denetim Standardı

Kriter	Açıklama
Tanım	İslami faizsiz finansal kuruluşların İslami finans prensiplerine ve kurallara uyumluluğunu bağımsız dış denetim faaliyetiyle sağlamak için oluşturulmuş bir rehberdir.
Amaç	Standardın hükümleri uyarınca, İslami faizsiz finansal kuruluşun en az yılda 1 defa bağımsız denetime tabi tutulmasını ve İslami finans prensiplerine ve kurallarına uygunluğunu sağlamayı amaçlamaktadır.
Kapsam	Bu standart, bağımsız denetçilerin İslami faizsiz finansal kuruluşların paydaşlarına karşı güvence sağlama niyetiyle yürütülen bağımsız denetimler için geçerlidir.
Bağımsız Denetim Tipleri	<p><u>Doğrudan Bağımsız Denetim:</u> İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini yerine getiren bağımsız denetçi tarafından İslami faizsiz finansal kuruluşun sözleşmeleri, düzenlemeleri ve işlemlerini incelenerek, denetime konu kuruluşun İslami finans prensiplerine uyup uymadığına dair makul güvence sağlamayı amaç edinen denetim faaliyetidir.</p> <p><u>Yönetim Beyanı Bağımsız Denetim:</u> İslami faizsiz finansal kuruluşun yönetimi tarafından kuruluşun İslami finans prensiplerine ve kurallarına uyumuna ilişkin yayınlanan tebliğin, bağımsız dış denetçi tarafından denetime konu edilmesi ve güvence verilmesi faaliyetidir.</p>

Kaynak: AAOIFI, Shari'ah Standarts, No:6

AAOIFI tarafından yayımlanan standart, İslami faizsiz finansal kuruluşların İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi amacıyla gerçekleştirilecek bağımsız dış denetim faaliyeti için rehber niteliği taşımakta ve bu nedenle de dış denetim faaliyetinin bu standarda uymaması durumunda, dış denetçiler tarafından İslami faizsiz finansal kuruluşun İslami finans prensiplerine uyumu noktasında verilen görüş veya güvenceyi geçerli kabul etmemektedir.¹²³

Altı numaralı standartta bağımsız dış denetçinin İslami faizsiz finansal kuruluşlar için gerçekleştirdiği denetim faaliyetinde dayanak olarak kullanacağı ve takip etmesi gereken kriterleri aşağıdaki gibi belirlenmiştir.¹²⁴

- AAOIFI tarafından yayımlanan standartlar
- İslami finans prensiplerini ve kurallarını içeren denetleyici ve düzenleyici kurumun oluşturduğu düzenlemeler
- Merkezi danışma kurulu tarafından oluşturulan kurallar
- İslami faizsiz finansal kuruluşların İslami denetleme kurulları tarafından verilen fetvalar ve kurallar

İslami finansal kuruluşların bağımsız dış denetim faaliyetinin dış denetçiler tarafından gerçekleştirilmesine ilişkin özet prosedürleri gösteren çizelge aşağıda verilmiştir.¹²⁵

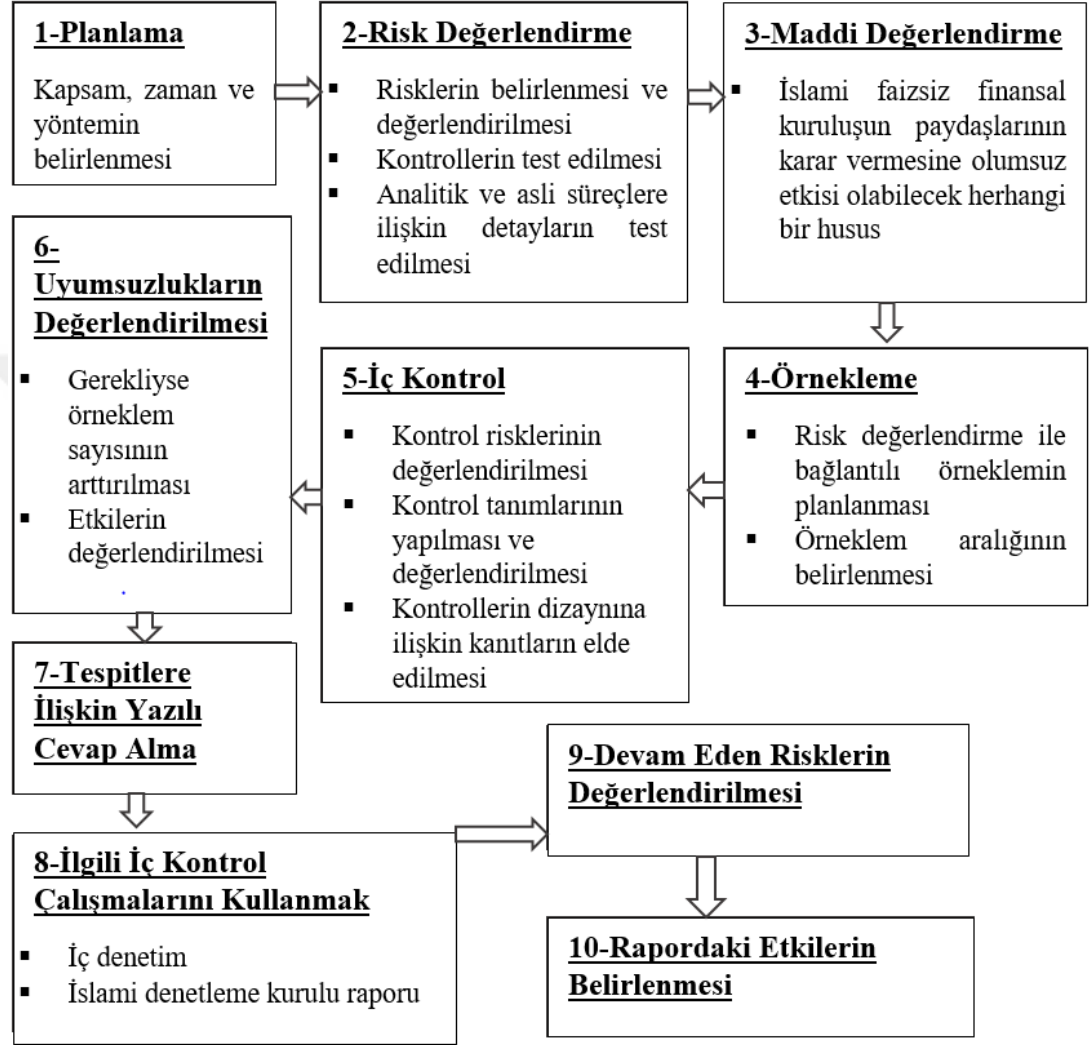
---

¹²³ AAOIFI, a.g.e., pp.10.

¹²⁴ AAOIFI, a.g.e., pp.11.

¹²⁵ AAOIFI, a.g.e., pp.13.

Şekil 4: İslami Finans Prensiplerine Uygunluk Denetimini Gerçekleştiren Dış Denetime İlişkin Süreç Modeli

Kaynak: AAOIFI, Shari'ah Standarts, No:6, pp.13

İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi, İslami finansal kuruluşların İslami finans prensiplerine uyumu noktasında makul güvence sağlayan bir uygulamadır. Buna istinaden İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştiren bağımsız dış denetçi, yapmış olduğu denetime ilişkin mesleki kararını yerine getirmek için gerekli iç kontrol prosedürlerini gerçekleştirmeli, yapmış olduğu denetimlere ilişkin hazırladığı örnekleme riskleri de baz alacak şekilde belirlemelidir.¹²⁶ altı

¹²⁶ AAOIFI, a.g.e., pp.14.

numaralı tablodan da görüleceği üzere, bağımsız dış denetçi, denetimini gerçekleştirdiği İslami finansal kuruluşa ilişkin İslami finans prensiplerine uyumsuzluk tespit etmesi durumunda, tespitinin ve görüşünün güvenilirliğini arttırmak adına örneklem adedini ve kapsamını genişletmesi gerekmektedir.¹²⁷

Ayrıca bağımsız dış denetçi, İslami finansal kuruluşun kendi iç bünyesinde gerçekleştirmiş olduğu İslami finans prensiplerine istinaden gerçekleştirilen denetime ilişkin yapılan çalışmalardan faydalanabilir. Fakat bu çalışmalar, bağımsız dış denetçinin gerçekleştirmiş olduğu İslami finans prensiplerine uygunluk denetim faaliyetini tamamen etkilememeli, bağımsızlığını kaybetmemelidir.¹²⁸

3.2.2. IFSB

2003 yılında Malezya’da faaliyete başlayan IFSB ise bugüne kadar İslami finansal kuruluşlar için denetleyici ve düzenleyici otuz adet standart yayımlamıştır. IFSB’nin 2018 Aralık ayı itibariyle yüzseksen adet İslami Finansal kuruluş üyesi bulunmaktadır.¹²⁹

3.2.2.1. On Numaralı Standart

IFSB tarafından ise 2009 yılında “Guiding Principles on Shari’ah Governance System” isimli on numaralı standart yayımlanarak, katılım bankalarını da içeren İslami finansal kuruluşların, kurumsal yönetim ilkelerinin standartlara bağlanarak uygulanması amaçlanmış, bu şekilde İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştiren iç denetim kavramının etkinliğinin ve uygulanabilirliğinin arttırılmasına olanak sağlanmaya çalışılmıştır.¹³⁰

IFSB, tarafından yayımlanan standardın mevcut duruma ek olarak neler getirdiğine ilişkin tablo aşağıda verilmiştir.¹³¹

¹²⁷ AAOIFI, a.g.e., pp.15.

¹²⁸ AAOIFI, a.g.e., pp.14.

¹²⁹ (Çevrimiçi) <https://www.ifsb.org/background.php> 12.01.2019

¹³⁰ IFSB, **Guiding Principles on Shari’ah Governance System**, 2009

¹³¹ IFSB, a.e., pp. 4.

Tablo 6: İslami Kurumsal Yönetim Standardının İslami Finansal Kuruluşlara Getirmiş Olduğu İlaveler

Fonksiyonlar	Geleneksel Finansal Kuruluşlar	İslami Finansal Kuruluşlar İçin İlaveler
Yönetim	Yönetim Kurulu	Danışma Kurulu
Kontrol	İç Denetçi Dış Denetçi	İç Görüş/Denetim Departmanı Dış Görüş (External Shari'ah review)
Uyum	Düzenleyici ve finansal uyum yetkilileri, bölüm ve departmanı	İç İslami Finansal Prensipler Uyum Departmanı

Kaynak: IFSB, Guiding Principles on Shari'ah Governance System, pp.4

IFSB'nin uyum modeli, İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştiren iç denetim departmanını, İslami finansal kuruluşlardaki iç denetim biriminin içerisinde oluşturulmasını beklemektedir. İslami Finansal kuruluşun iç denetim birimi ile İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştiren iç denetim birimi arasındaki temel farkı ise iç denetim biriminin yapmış olduğu denetimler sonucunda tespit etmiş olduğu hususlara ilişkin raporlamalarını denetim komitesine, İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini yapan iç denetim biriminin ise bahse konu raporlamalarını danışma kuruluna yapması olarak belirlemiştir.¹³²

AAOIFI ve IFSB tarafından yayımlanan İslami yönetim standartlarıyla İslami finansal kuruluşların sadece İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi kavramını ele almayıp, İslami finans prensiplerine uyumsuzluk riskini de İslami finansal kuruluşlar için risk unsuru olarak görmüştür.

IFSB tarafından yayımlanan bir numaralı standart Guiding Principles on Risk Management, İslami finansal kuruluşlar için İslami finans prensiplerine uyumsuzluk riskini operasyonel risk olarak ayırmıştırarak, İslami finansal kuruluşların kredibilitésine ve itibarına olumsuz etki yapabilecek İslami finans prensiplerine

¹³² IFSB, a.g.e., pp. 3.

uyumsuzluk riskini azaltmaya yardımcı bir sistem oluşturmayı önermektedir.¹³³ IFSB'nin bir numaralı standardında belirtilen operasyonel risk kaynaklı itibar riskinin azaltılmasında, hem bankacılık hem de İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin büyük önem taşıyacağı düşünülmektedir

AAOIFI ve IFSB tarafından oluşturulan standartlar, faizsiz finansal kuruluşların paydaşlarına karşı sorumluluklarını yerine getirmek, İslami finans prensiplerine uygun faaliyetlerini yürütmek ve İslami finans prensiplerine uyumsuzluk riskini azaltmayı amaçlanmaktadır. Bu nedenle hem AAOIFI hem de IFSB tarafından denetim alanında yayınlanan standartlar faizsiz finansal kuruluşların denetimlerinde rehber olacak, ilgili kuruluşlarda yapılan denetimleri mevduat bankalarından farklılaştırmaya yarayacak bir kaynak olarak değerlendirmek mümkündür.

Diğer bir taraftan AAOIFI'nin Ortadoğu, IFSB'nin ise Uzakdoğu Asya kökenli kuruluşlar olması hasebiyle, standartların genel kabulünde ve uygulanmasında Dünya genelinde farklılıkların olması kuvvetle muhtemeldir. Bu durumun uygulama ve denetim yapısı anlamında farklılıklara yol açması beklenmektedir. Bu nedenle örnek teşkil etmesi amacıyla, faizsiz finans sektöründe söz sahibi konumda yer alan Uzakdoğu Asya ülkesi Malezya'daki katılım bankalarında, İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi kapsamında yapılan çalışmalar incelenmiş, çalışmanın ilerleyen sayfalarında ilgili çalışmalardan bahsedilmiştir.

3.3. Malezya Örneği

Malezya, Uzakdoğu Asya'nın katılım bankacılığı alanında en hızlı büyüyen ve gelişen önemli bir merkezi olma yolunda ilerlemektedir. Malezya'da katılım bankacılığının ilk adımı 1983 yılında Bank Islam Malaysia Berhad kurulmasıyla atılmıştır.¹³⁴

2016 Ernst&Young İslami Bankalar Sürdürülebilirlik raporunda Malezya'da katılım bankalarının toplam bankacılık sektörü içerisindeki payının 2010-2014 yılları

---

¹³³ Mahmood Ahmed, Maksuda Khatun, "The Compliance with Shariah Governance System of AAOIFI: A Study on Islamic Banks Bangladesh" **Journal of Islamic Economics, Banking and Finance**, Vol:9, No:3, 2013, pp. 178-193.

¹³⁴ Abdalla Khiyar, "Malaysia: 30 years of Islamic Banking Experience (1983-2012)", **International Business&economics Research Journal**, Vol: 11 No: 10, 2012, pp. 1133-1145.

arasında 4 puan artışla %17'den %21.3'e yükseldiği belirtilmiştir.¹³⁵ 2019 yılı itibarıyla Malezya'da 17 adet katılım bankası faaliyet göstermektedir. 6 adet geleneksel banka ise katılım penceresi adını verdikleri yöntemle katılım bankacılığı faaliyeti sürdürmektedir.¹³⁶

Malezya'da katılım bankalarının sektördeki paylarının hızlı bir şekilde artması, Malezya hükümetine katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygun bir hukuki zeminde faaliyetlerine yerine getirmesi amacıyla girişimler gerçekleştirmesine olanak sağlamış, bunun sonucunda da çeşitli çalışmalar yapılarak, İslami finans prensiplerini yerine getirmek amacıyla çeşitli modeller oluşturulmuştur.¹³⁷

Aşağıdaki tabloda Malezya Merkez Bankası (Bank Negara Malaysia) tarafından faizsiz finansal kuruluşlardaki İslami finans prensiplerine uygunluk denetimlerini kapsayan kurumsal yönetim uygulamasının standartlaşmasına ilişkin ilki 2004 yılında yayımlanan ve 2010 yılında güncellemesi yapılan ve Malezya'da "Shariah Governance Framework" olarak adlandırılan İslami kurumsal yönetim modeline ilişkin tablo verilmiştir.¹³⁸

---

¹³⁵ Ernst&Young, **World Islamic Banking Competitiveness Report**, 2016, pp. 50-51.

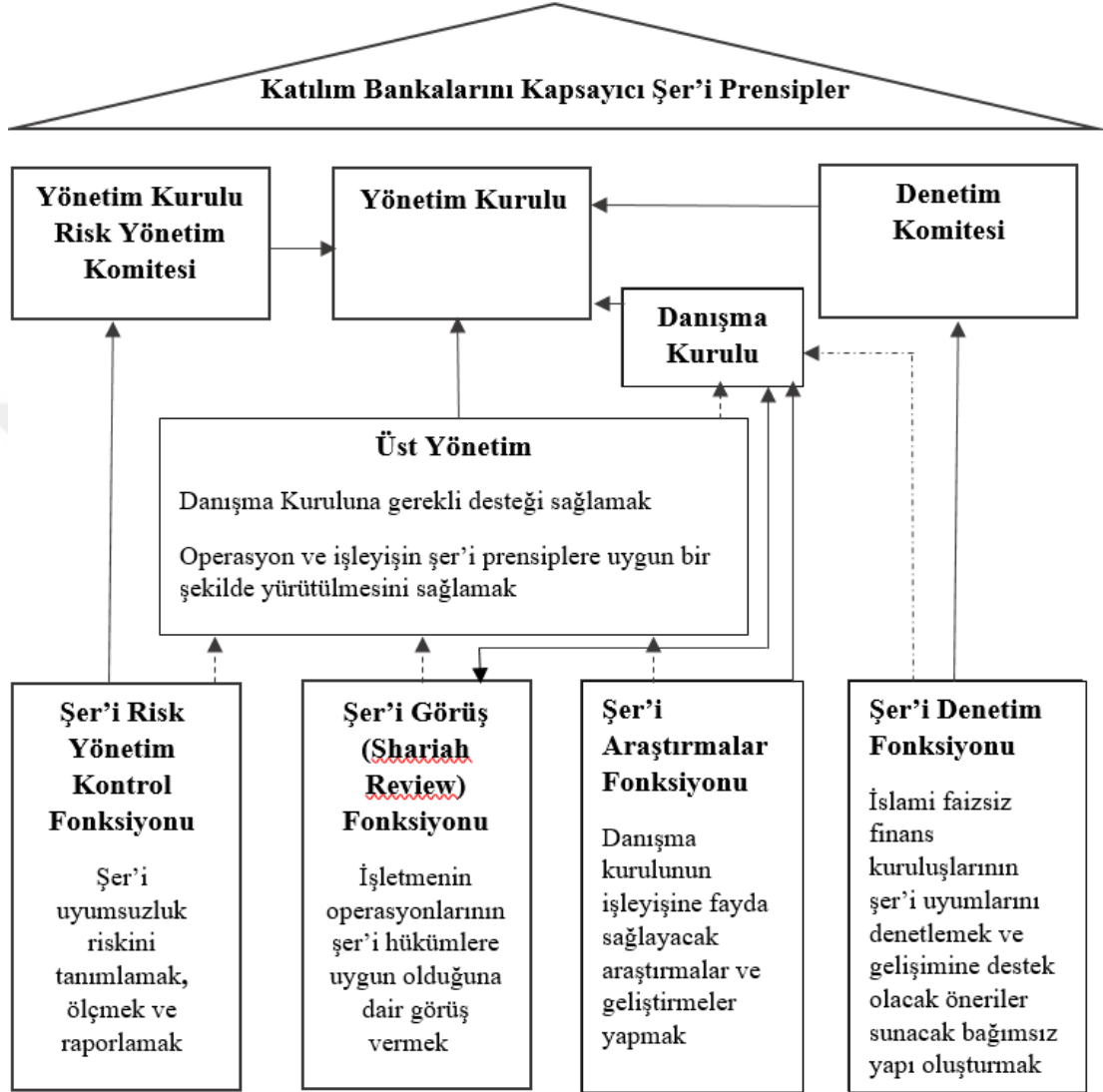
¹³⁶ (Çevrimiçi) http://www.mifc.com/index.php?ch=ch_contents_directory 15.01.2019

¹³⁷ Rosnia Masruki, Bablu Dhar Kumar ve Mustafa Mohd Hanefah, "Shariah Governance Practices of Malaysian Islamic Banks in the Light of Shariah Compliance", **2nd International Halal Management Conference (IHMC)**, Malaysia, 2018.

¹³⁸ (Çevrimiçi)

http://www.bnm.gov.my/guidelines_old/05_shariah/02_Shariah_Governance_Framework_20101026.pdf 15.01.2019

Şekil 5: BNM Tarafından Oluşturulan Kurumsal Yönetim Modeli

Kaynak: <http://www.bnm.gov.my>

Malezya'da faaliyet gösteren katılım bankalarında, İslami finans prensiplerine uygunluğu ve bankaların etkin ve güvenilir bir şekilde faaliyet göstermesini sağlamak amacıyla oluşturulan kurumsal yönetim modelinde, shari'ah audit olarak adlandırılan İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini yerine getiren iç denetim fonksiyonu doğrudan denetim komitesine bağlanmıştır. Bu durum denetim fonksiyonunun bağımsız olmasına ve yaptığı denetimlerde icradan yani bankanın üst yönetimin

etkisinde kalmadan hareket edebilmesine olanak sağlamıştır.¹³⁹ Ayrıca denetim fonksiyonuyla danışma kurulunu da ilişkilendirmiş, bu sayede iç denetçiler veya müfettişler ile banka içerisinde yer alan danışma kurulunun doğrudan etkileşim halinde olmasına, birbirleriyle fikir alışverişinde bulunabilmesine olanak sağlamıştır.

Diğer bir taraftan, İslami finans prensiplerine uygun ürünler oluşturmak, mevcut ürünlere geliştirme yapabilmek ve çeşitli araştırmalar gerçekleştirmek amacıyla Shari'ah Research Function, Türkçe anlamıyla İslami araştırmalar fonksiyonu oluşturulmuş, bu fonksiyonun doğrudan danışma kuruluna bağlanması sağlanmıştır.¹⁴⁰ Böylelikle danışma kurulunun, İslami finans prensiplerine ilişkin danışma görevinin yanında araştırma ve geliştirme fonksiyonunu yüklenmesi amaçlanmıştır. Ayrıca İslami araştırmalar fonksiyonunu, bankalarda faaliyet gösteren ürün geliştirme birimlerine de benzetmek mümkündür.

Malezya Merkez Bankası tarafından oluşturulan kurumsal yönetim modelinde; katılım bankalarının yürütmüş olduğu faaliyetlerin İslami finans prensiplerine uyumu hakkında görüş vermek amacıyla Shariah Review Function olarak adlandırılan katılım bankacılığında uygulanan ürün ve hizmetlere ilişkin görüş verilmesi amacıyla İslami görüş fonksiyonu oluşturulmuştur. Bu fonksiyonun bankanın üst yönetimine bağlanması aktif süreçler içerisinde yer almasına, İslami finans prensiplerine tereddüt edilen konularda daha önce belirlenen standartlar ölçüsünde görüş vermesine olanak sağlamıştır.¹⁴¹

İslami görüş fonksiyonu, İslami faizsiz finans kuruluşlarının şubelerini ve departmanlarını ziyaret ederek, gerçekleştirmiş oldukları işlemlere ilişkin İslami finans prensiplerine uyumsuzluk durumunu inceleyip geri bildirim sağlayarak süreçlerin iyileştirilmesi noktasında aktif görev gerçekleştirmektedir. İslami görüş fonksiyonu, denetim fonksiyonuna kıyasla bir iç danışma görevi üstlenmektedir.¹⁴²

---

¹³⁹ BNM, a.g.e., pp.23.

¹⁴⁰ BNM, a.g.e., pp.22.

¹⁴¹ BNM, a.g.e., pp.23.

¹⁴² Zulkarnain Muhamad Sori, Shamster Mohamad, Mohamed Eskandar Shah Mohd Rashid, **Shariah Governance Practices In Malaysian Islamic Financial Institutions**, International Center of Islamic Finance(INCEIF), The Global University of Islamic Finance, 2017, Malaysia, pp.7-8.

İslami finans prensiplerine uygunluk, katılım bankalarının toplum nezdinde uymasını beklediği en önemli husus ve kuruluş amaçlarından birisidir. Bu nedenle katılım bankalarının İslami finans prensiplerine gösterdiği uyuma istinaden toplumun katılım bankalarına güvenmesine ve paralarını yatırmasına imkan sağlamaktadır.¹⁴³ Bu nedenle İslami finans prensiplerine uyumsuzluk riskinin (shariah non-compliance risk) ölçülmesi, raporlanması ve kontrol edilmesi amacıyla İslami risk yönetim kontrol fonksiyonu oluşturulmuştur.¹⁴⁴ Bu fonksiyon doğrudan yönetim kurulu risk yönetim komitesine bağlanarak, doğrudan bankanın iç işleyişinin etkisinde kalmaması amaçlanmıştır.

Malezya Merkez Bankası (BNM) tarafından oluşturulan modelde katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uyum riskinin ortadan kaldırılması, bankalar arası uygulama farklılıklarının giderilmesi ve İslami finans prensiplerine göre oluşturulan standartların bağımsız iç denetçiler tarafından denetlenerek, görüş bildirilmesi ve aksiyon alınması amaçlanmış, bu sayede ülkede faaliyet gösteren katılım bankalarına olan güvenin artması, insanların faizden uzaklaşarak faizsiz finansman araçlarına yönelmesi amaçlanmıştır.

3.3.1. Denetime İlişkin Oluşturulan Kapsam

Malezya’da katılım bankaları tarafından İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin nasıl gerçekleştirileceğine ve takip edilmesi istenen dokümanlara ilişkin 2010 yılında yapılan çalışmada aşağıda yer alan hususlar belirtilmiştir.¹⁴⁵

3.3.1.1. Planlama ve Dokümantasyon

- İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin amaç ve kapsamını belirleyerek gerekli planlamaları yapmak,
- İslami Denetleme Kurulu (Shariah Supervisory Board) tarafından yayımlanan fetvalar, rehberler, talimatları gözden geçirmek,

---

¹⁴³ BNM, **a.g.e.**, pp.24.

¹⁴⁴ BNM, **a.g.e.**, pp.25.

¹⁴⁵ Zuruna Shafii, Supiah Sallah, Syahidawati Hj Shahwan, “Management of Shariah Non-Compliance Audit Risk in the Islamic Financial Institutions”, **Kyoto Bulletin of Islamic Area Studies**, Vol:3 No: 2, 2010, pp. 3-16.

- Daha önceki yıllarda gerçekleştirilen iç ve dış İslami finans prensiplerine uygunluk denetimleri sonucunda belirtilen tespitleri gözden geçirmek ve tespitleri yeniden değerlendirmek,
- Denetçi tarafından katılım bankasında gerçekleştirilecek İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin hazırlanan çalışma planının yetkili makamlardan onayını almak olarak belirlenir.

Malezya'da oluşturulan kapsamla, Katılım bankalarında İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi için yapılacak denetimin planlama aşamasında yukarıda belirlenen hususlar takip edilerek, denetiminin etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilmesi amaçlanmaktadır.¹⁴⁶ Denetimin ikinci aşaması ise inceleme ve değerlendirme aşamasıdır.

3.3.1.2. İnceleme ve Değerlendirme

Katılım bankalarında İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştiren denetçiler yapmış oldukları denetim esnasında, denetim alanına ilişkin belgeleri toplayıp analiz edip yorumlamaktadır. Denetçi, İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin elde etmiş olduğu bulguları desteklemek, denetimini sağlam temellere dayandırmak ve etkin bir şekilde gerçekleştirmek amacıyla aşağıda yer alan yöntemleri takip etmektedir.¹⁴⁷

- Belgelerin incelenmesi
- Gözlem
- Araştırma
- Yönetimle istişare

İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştiren denetçinin yapmış olduğu denetime ilişkin sonuçların bilgi kalitesi yeterli ve güvenilir olmalı, tespit etmiş olduğu bulgular sağlam temellere dayanmalıdır. Ayrıca denetçi tarafından hazırlanan çalışma kağıtları, eksiksiz ve düzenli olmalı, yöneticisi tarafından gözden geçirilmelidir.¹⁴⁸

---

¹⁴⁶ Shafii, a.g.e., pp. 13.

¹⁴⁷ Shafii, a.g.e., pp. 13.

¹⁴⁸ Shafii, a.g.e., pp. 13.

3.3.1.3. Raporlama

İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi akabinde oluşan tespitlere ilişkin raporlar, 3 ayda bir yönetim kuruluna iletilmektedir. Ayrıca ilgili raporların İslami Denetleme Kuruluna da iletilmesi gerekmektedir. Rapor yayınlanmadan önce denetçi, denetçinin yöneticisi ve raporun paydaşları görüşerek, mutabakata varmaktadır. Raporlar objektif, yapıcı ve açık olmasına özen gösterilmektedir.¹⁴⁹

Malezya’da gerçekleştirilen İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi sonucunda oluşturulan raporda belirtilen hükümlere ilişkin denetçi ve denetlenen ile anlaşmazlık olması durumunda anlaşmazlığı giderecek makam İslami Denetleme Kuruludur. Raporun kapsamı aşağıdaki gibi olmaktadır.¹⁵⁰

- Amaç
- Kapsam
- Tespitler
- Görüş
- Öneriler
- Aksiyonlar
- Denetlenen Görüşü

3.3.1.4. İzleme Faaliyeti

İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini yerine getiren denetçi, yapmış olduğu denetim sonucunda elde etmiş olduğu tespitlerin tekrardan yaşanmaması ve tespitlerin giderilmesi adına, denetlenen tarafından alınan aksiyonları belirli periyotlar halinde izlemektedir.

İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştiren denetçilerinin denetimlerde dayanak olarak kullanabileceği kaynaklar aşağıda verilmiştir.¹⁵¹

---

¹⁴⁹ Shafii, a.g.e., pp. 14.

¹⁵⁰ Shafii, a.g.e., pp. 14.

¹⁵¹ Shafii, a.g.e., pp. 14.

- İslami Bankacılık Anlaşması (1983)
- Malezya Merkez Bankası (BNM) tarafından İslami bankacılık ile ilgili yayımlanan tüm genelgeler
- Malezya Merkez Bankası İslami danışma konseyi kararları
- İslami danışma konseyi tarafından yayımlanan rehberler ve sirküler
- AAOIFI ve IFSB tarafından yayımlanan İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin oluşturulmuş standartlar
- Danışma kurulu tarafından onaylanan banka iç mevzuatı
- İç denetçilerinin daha önceki denetimlerinden elde etmiş olduğu tecrübe ve pratikler

Malezya’da İslami finans prensiplerine uygunluk denetimlerinin nasıl yapılacağı, çalışma esnasında hangi yöntemlerin kullanılacağına ilişkin çeşitli çalışmalar yapılarak süreç belirlenmeye çalışılmıştır. Bu bağlamda, İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi uygulamasının gerçekleştirilebilmesi için hem iç denetçi hem de dış denetçilere dayanak olarak kullanacakları kapsamlar ve standartlar belirlenerek, katılım bankalarının mevduat bankalarından farklı olarak İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine tabi tutulmasına olanak sağlanmıştır.

SONUÇ

Bankalar, finans sektörünün en önemli yapıtaşlarından birisi olarak toplumun dolaylı ya da doğrudan genelini etkileyen ve ihtiyaçlarını gidermelerine yardımcı olan oluşumlardır. Bankacılık sektörünün müşteri sayısının ve hacminin fazlalığından dolayı ülke ekonomisini doğrudan etkiliyor olması, yapılarının sağlam temellere dayanmasının ve kırılğınlıktan uzak olmasının önemliliğini ortaya koymaktadır. Bu nedenle Bankaların krizlerden daha az etkilenmesi ve sağlam temellere oturması için süreçlerinin doğru ve etkin yürütülmesi, kanun, yönetmelik ve tebliğ gibi düzenlemelere uygun hareket etmesi gerekmektedir. İlgili hususların sağlanması en önemli unsurlarından bir tanesi de denetim mekanizmasıdır.

Türkiye’de bankalar; mevduat bankaları, katılım bankaları ve kalkınma ve yatırım bankaları olarak temelde 3 grupta faaliyet göstermektedir. Katılım bankaları tarafından kullanılan ürünlerin farklı ve faizsizlik prensibiyle hareket ediyor olmasından dolayı mevduat bankalarından daha karmaşık bir yapıda faaliyet göstermektedir. Bu nedenle katılım bankalarında gerçekleştirilecek denetimler bankacılık denetimleri ve İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi olarak 2 aşamada ele alınabilmektedir.

Katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygun bir şekilde faaliyetlerini yerine getirmesi varoluş sebeplerinden birisidir. Bu nedenle paydaşlarının katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygun bir işleyişe sahip olduğuna dair tereddütsüz güvenmesi ve bunun sonucunda da banka ile çalışmaya devam etmesi sektör için büyük önem taşımaktadır. Katılım bankalarının çalışanlarının, müşterilerinin ve ortaklarının bankanın İslami finans prensiplerine uygun hareket ettiğine dair güven duygusunun oluşmasına, İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin gerçekleştirilmesinin büyük fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Türkiye’de halihazırda katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin mevzuat yönünde bir düzenleme yapılmadığından, katılım bankalarında İslami finans prensiplerine uygunluk denetimleri kapsamlı olarak gerçekleştirilmeyip bir güvence veya görüş verilmemektedir.

Katılım bankalarının pazar paylarının artabilmesi ve sektörde istenen konuma gelebilmesi ve katılım bankacılığı ilke ve prensiplerine uygun hareket etmesi amacıyla İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin yapılmasının gerektiği düşünülmektedir. Söz konusu denetimlerin uygulanabilmesi için ise kontrol noktalarını belirlemek amacıyla öncelikle standartların ve kapsamın belirlenmesi gerekmektedir.

Standartların ve kapsamın belirlenmesi noktasında, çalışmamızda kuruluşuna ilişkin kısaca bilgi verdiğimiz Merkezi Danışma Kurulunun bu konuyu misyon edinerek gerekli geliştirmeleri ve düzenlemeleri yapmasının denetim faaliyetlerini yerine getirmeye fayda sağlayacağı düşünülmektedir. Merkezi Danışma Kurulu tarafından katılım bankalarında kullanılan ürünlere ilişkin oluşturulan tanım ve standartların akabinde hem iç hem de dış denetçiler bu çalışmalarını denetim kapsamlarını belirleyecek kaynak olarak kullanabileceklerdir.

Diğer taraftan BDDK'nın hem düzenleyici hem de denetleyici kurum olmasından dolayı, katılım bankalarının ürün ve hizmetlerine ilişkin düzenlemeler yapması, ürünlerin iş ve işleyişlerini tam ve eksiksiz bir şekilde tanımlaması İslami finans prensiplerine uygunluk denetiminin gerçekleştirilmesine olanak sağlayacaktır. Ayrıca Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından yapılacak çalışmalar da denetimlerin geçerliliğine ve kabul edilebilirliğine olumlu yönde etki edecektir.

Ayrıca İslami finans prensiplerine uygunluk denetimi sadece iç denetim faaliyeti olarak ele alınmayıp bağımsız denetçiler tarafından da kapsama alınması, sektörün gelişimine ve güvenilirliğine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. BDDK ve TKBB gibi kuruluşlar tarafından belirlenecek standartlara istinaden, bağımsız denetçiler tarafından katılım bankalarının İslami finans prensiplerine uygunluğuna ilişkin denetim yapılması ve akabinde bir görüş belirtilmesi katılım bankaları açısından bağlayıcı olabilecek, eksikliklerini giderme noktasında fayda sağlayacaktır.

Bağımsız denetçilerin İslami finans prensiplerine uygunluk denetimini gerçekleştirebilmeleri için her ne kadar standart, kapsam ve kontrol noktaları

belirlenmiş olsa da katılım bankacılığı ürün ve hizmetlerine ilişkin bilgi sahibi olması da denetim kalitesine katkıda bulunacaktır.

Türkiye’de halihazırda faaliyet gösteren katılım bankalarından kamu katılım bankaları haricinde olan 3 katılım bankasının hakim ortakları Kuveyt, Suudi Arabistan ve Bahreyn kökenlidir. Bu nedenle katılım bankacılığına ilişkin denetim standartlarının belirlenmesinde herhangi bir ülkede uygulanan standartların değil Türkiye’de yapılacak çalışma akabinde standartlar belirlenerek, ortak bir paydada buluşulmasının standartların kabulü açısından daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

Diğer bir taraftan Malezya, Bangladeş, Bahreyn gibi ülkelerde İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin çeşitli akademik çalışmalar yapılmaktadır. Bu konuda da Türkiye’de akademik çalışmaların yapılması ve konuya katkı sağlayacak çalışmaların Türkçe’ye kazandırılması standartların ve kapsamın etkinliğine ve verimliliğine katkı sağlayacağı kuvvetle muhtemeldir.

İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin kapsam belirlenirken, Malezya’da olduğu gibi bir model oluşturularak sadece denetim faaliyetini değil İslami finans prensiplerine uyumsuzluk riskinin de bir unsur olarak gören, danışma kurulu ile bankanın iç denetim birimlerinin etkileşim halinde olmasını sağlayan bir yapının kurulması, danışma kuruluna da İslami finans prensiplerine uygunluk denetimine ilişkin standartların gelişimini sağlayacak, faaliyetlere görüş verebilecek misyonun da yüklenmesinin fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Diğer bir taraftan yabancı yatırımcıların, katılım bankalarına yatırım yapabilmeleri için bankanın finansal tablolarına ilişkin rating notunun yanı sıra İslami finans prensiplerine ne derece uygun faaliyetlerini yürüttüğü de önem taşıyabilmektedir. Bu nedenle denetim akabinde verilebilecek rating notunun, faizsizlik prensibine hassasiyeti olan yabancı yatırımcıların ilgisinin çekilebilmesine katkıda bulunacaktır.

KAYNAKÇA

- AAOIFI: **Shari'ah Standarts**, No:6
- Ahmed, Dr. Mahmood, Khatun, Maksuda: “The Compliance with Shariah Governance System of AAOIFI: A Study on Islamic Banks Bangladesh” **Journal of Islamic Economics, Banking and Finance**, Vol:9, No:3, 2013, pp. 178-193.
- Akdağ, Suut: “**Türkiye’de Bağımsız Denetim ve Bir Denetim Örneği**”, Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mersin, 2015.
- Akhan, Ahmet: “**Katılım Bankaları İle Mevduat Bankaları’nın Müşteri Odaklılıklarının Karşılaştırılması**”, Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar, 2010.
- Akyazan, Ahmet Emrah: “Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’nun Bankalara El koyma ve Denetleme Yetkisi” **Türkiye Bankalar Birliği Dergisi**, Sayı 63, 2006, s. 146-172.
- Altay, Adem: **Bankaların Yönetimi ve Denetimi**, Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, 2013.
- Arslan, Ferhat: “**Kamunun Katılım Bankacılığına Girmesinin Katılım Bankacılığına Olan Muhtemel Etkileri**”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.
- Aslan, Bayram: “Bir Yönetim Fonksiyonu Olarak İç Denetim” **Sayıştay Dergisi**, Sayı 77, 2010, s. 63-86.
- Bayram, Nilüfer: “Bankalarda İç Denetimin Yeniden Yapılandırılması”, **Öneri Dergisi**, Cilt 10; Sayı 40, 2013, s. 15-34.
- BNM: **Shariah Governance Framework for Islamic Financial Institutions**, 2010.
- Bozkurt, Paşa: “Denetim Kavramı ve Denetim Alanındaki Gelişmeler”, **Kamu İç Denetçiler Derneği Denetim Dergisi**, Sayı 12, 2013, s. 56-62.

- Canbolat, Uğur: **“Türkiye Selçukluları Dönemi Anadolu’da Hisbe Teşkilatı”**, Yüksek Lisans Tezi, Batman Üniversitesi ve Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Batman, 2015.
- Çelik, İsmail: **“Katılım Bankalarında Denetleme Sorunsalı”**, **Süleyman Demirel Üniversitesi Anka E-Dergi**, Cilt 1; Sayı 1, 2016, s. 29-43.
- Çevikbaş, Rafet: **“Türkiye İç Denetim Kurumu” Türk İdare Dergisi**, Sayı 471-472, 2011, s. 47-67.
- Dinç, Rafet: **“Katılım Bankalarının Danışma Kurullarının Kurumsal Yönetim Unsuru Olarak Değerlendirilmesi”**, **İslam Ekonomisi ve Finans Dergisi**, Sayı:2, 2016, s. 83-103.
- Dipci, Rafet: **“Bankalarda İç Denetim ve Bir Bankada İç denetim Faaliyeti Uygulaması”**, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2007.
- Doğan, Fatma Sümeyra: **“Yerinde Adalet Kurumu: Hisbe Teşkilatı”**, **Türk&İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Yıl 2: Sayı 5, 2015, s. 331-338.
- Döner, Özge: **“Uluslararası İç Denetim Standartlarına Göre Bankalarda Denetim ve Türkiye Uygulamaları”**, Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bursa, 2009
- Ergeç, Kerem Doğan: **“Türk Bankacılık Sisteminde Etkinlik ve 2008 Küresel Finansal Krizi: Katılım Bankacılığının Geleneksel Bankacılık ile Karşılaştırmalı Analizi”**, Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir, 2018.
- Gülçek, Tuba: **“Bağımsız Denetimde Kamu Gözetimi Uygulamalarının Dünya ve Türkiye Açısından Karşılaştırılması: Bağımsız Denetim Kuruluşları Üzerine Bir Araştırma”**, Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Nevşehir, 2015.

- Güney, Necmeddin: “İslami Finansa Şer’i Yönetim Uygulamaları ve Konuyla İlgili Tartışmalara Genel Bir Bakış”, **Türkiye İslam İktisadı Dergisi**, Cilt:2 Sayı 2, 2015, s. 45-69.
- Hizmetli, Mustafa: “**Endülüs’te Hisbe Teşkilatı**”, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.
- Hizmetli, Mustafa: “Abbasilerde Hisbe ve Muhtesib: Bağdat Örneği”, **Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi**, Yıl:6 Sayı 6, 2017, s. 425-443.
- Idiab, Ali Mohammed, Mohamad Sabri Bin Haron, Ahmed Sofian Bin Hj.: “The Organization of Audit Department in Islamic Banks and Commercial Banks the Description and Responsibilities of Internal Auditor”, **Australian Journal of Basic and Applied Sciences**, Vol:5, Num:12, 2011, pp. 584-589.
- IFSB: **Guiding Principles on Shari’ah Governance System**, 2009.
- Imran, Muhammad Showkat, Afzal Ahmad, Md. Zahid Hossain Bhuiyan: “Auditing in Islamic Perspective and Auditing as Practiced in some selected Islamic Banks Operating in Bangladesh”, **IIUC Studies**, Vol:9, 2012, pp. 293-306.
- Kallek, Cengiz: “Hisbe”, **TDV İslam Ansiklopedisi**, 1998 <https://islamansiklopedisi.org.tr/hisbe#1>
- Karahanoglu, İlhami: “Türk Kalkınma ve Yatırım Bankalarının Aktif Karlılığını Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı 50, 2017, s. 167-186.
- Kartal, Fikret: “Türkiye’de Kamu ve Özel Sektörde İç Denetim Uygulamaları”, **Maliye Finans Yazıları**, Yıl 27; Sayı 99, 2013, s. 8-35.
- Kayali, Nilgün, Filiz Yüksel: “Türk Bankacılık Sektöründe İç Denetim Faaliyetlerinin Uygulamalı Olarak İncelenmesi”, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 10, Sayı 2, 2012, s. 162-187.
- Kesimli, İffet: “**Türk Bağımsız Denetim Firmalarının Uluslararası Kalite Kontrol Standardı Açısından İncelenmesi**”, Doktora Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne, 2015.

- Khiyar, Abdalla: “Malaysia: 30 years of Islamic Banking Experience (1983-2012)”, **International Business&economics Research Journal**, Vol:11 No:10, 2012, pp. 1133-1145.
- Korkmaz, Yusuf: “**Uluslararası İç Denetim Standartları Çerçevesinde Türk Bankacılık Sisteminde İç Denetim**”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- Hisham, Yaacob: “Issues and Challenges of Shari’ah Audit in Islamic Financial Institutions: A Contemporary View”, **3rd International Conference on Business and Economic Research**, 2012, Indonesia, pp. 2669-2679.
- Masruki, Rosnia, Kumar, Hanefah Bablu Dhar, Mustafa Mohd: “Shariah Governance Practices of Malaysian Islamic Banks in the Light of Shariah Compliance”, **2nd International Halal Management Conference (IHMC)**, 2018.
- Mezbah, Uddin Ahmed: “External Shariah Audit of Islamic Banks”, **International Shariah Research Academy for Islamic Finance**, Islamic Finance News, 2015, pp. 15.
- Neşeli, Ali Erdem: “**Türk Bankacılık Sisteminde İç Denetim ve İç Kontrol Sistemlerinin Analizi ve Uluslararası Denetim Standartlarına Uyumlaştırılması Kapsamında Bir Değerlendirme: Örnek Bir Uygulama**”, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2010.
- Okur, Yaşar: “Türkiye’de Teftiş ve İç Denetim: Kavramlar, Beklentiler ve Hayatla Yüzleşme”, **Maliye Dergisi**, Sayı 158, 2010, s. 570-586.
- Özulucan, Abitter, Ali Deran: “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları açısından Karşılaştırılması”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:6 Sayı:11, 2009, s.85-108.

- Öznel, Zinnet Özge: **“Bağımsız Denetimin İç Denetim Yararlanması”**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.
- Shafifi, Zuruna, Supiah Sallah, Hj. Syahidawati Shahwan: **“Management of Shariah Non-Compliance Audit Risk in the Islamic Financial Institutions”**, **Kyoto Bulletin of Islamic Area Studies**, Vol: 3 No: 2, 2010, pp. 3-16.
- Sori, Z. Muhamad, Mohamad Shamster, Rashid M. E. S. Mohd: **Shariah Governance Practices In Malaysian Islamic Financial Institutions**, International Center of Islamic Finance(INCEIF), The Global University of Islamic Finance, Malaysia, 2017.
- Şahmaroğlu, Simge Tüzün: **“Bağımsız Denetimde Analitik İnceleme Prosedürleri ve Uygulaması”**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Kültür Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.
- Şenat, Gamze: **“Türk Bankacılık Sistemindeki İç Denetim Mevzuatının Amerikan Bankacılık Sistemindeki İç Denetim Mevzuatı İle Karşılaştırılması”**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, Finans Enstitüsü, İstanbul, 2017.
- Şık, Serhat: **“Bankacılıkta İç Kontrol Sistemi ve Sonuçları”**, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2013.
- Rahman, Md. Jahidur: **The Current Perception and Practice of “Shariah Auditing” in Bangladeshi Islamic Banks**, MBA Thesis, Ritsumeikan Asia Pacific University, Japonya, 2013.
- Türkmenoğlu, Rüveyde Ebru: **“Katılım Bankacılığı ve Türkiye’deki Finansal Yapı”**, Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale, 2017.
- Tuhan, Ahmet: **“Katılım Bankacılığı ve Türkiye Uygulamaları”**, Yüksek Lisans Tezi, Şeyh Edebalı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bilecik, 2014.
- Tuğral, Nuray: **“Bankalarda İç ve Dış Denetim Süreci”**, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2010.

- Uzun, Sibel: **“Bağımsız Denetimde İç Kontrol ve İç Denetimin Rolü”**, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2016.
- Yılmaz, Esra: **“Kurumsal Yönetim Uygulamalarının Bankaların İç Denetim Sistemleri Üzerine Etkileri”**, Uzmanlık Tezi, İller Bankası Anonim Şirketi, Ankara, 2018.
- Yılmaz, Oğuzhan: **“Türkiye’de Bankacılık Sektörü ve Kamu Bankalarının Sektör İçindeki Yeri”**, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2018.
- Yurtsever, Gürdoğan: **Bankacılığımızda İç Kontrol**, İstanbul, 2008.
- Yurtsever, Gürdoğan: **Teftiştten İç Denetime Banka Müfettişliği**, İstanbul, 2009.
- Yüksel, Serhat, Mustafa
Tevfik Kartal, Sinemis
Zengin: **“Banka Personelinin Teftiş Kuruluna Bakış Açısının Değerlendirilmesi”**, **Finans Politik&Ekonomik Yorumlar Dergisi**, Cilt 53: Sayı 622, 2016, s. 101-115.

<http://aaoifi.com/>

<https://www.albaraka.com.tr>

<https://www.bddk.org.tr>

<http://www.bnm.gov.my>

<http://www.cbk.gov.kw>

<https://cgf.ku.edu.tr>

<https://www.ey.com>

<https://www.etimolojiturkce.com>

<https://www.ifsb.org>

<http://katilimfinansdergisi.com.tr>

<https://www.kuveytturk.com.tr>

<http://www.mifc.com>

<http://www.mevzuat.gov.tr>

<http://www.resmigazete.gov.tr>

<https://www.spratings.com>

<https://www.tbb.org.tr>

<http://www.tdk.gov.tr>

<http://www.tkbb.org.tr>

<https://www.trthaber.com>

<https://www.turkiyefinans.com.tr>

<https://www.vakifkatilim.com.tr>

<https://www.ziraatkatilim.com.tr>

www.webtekno.com